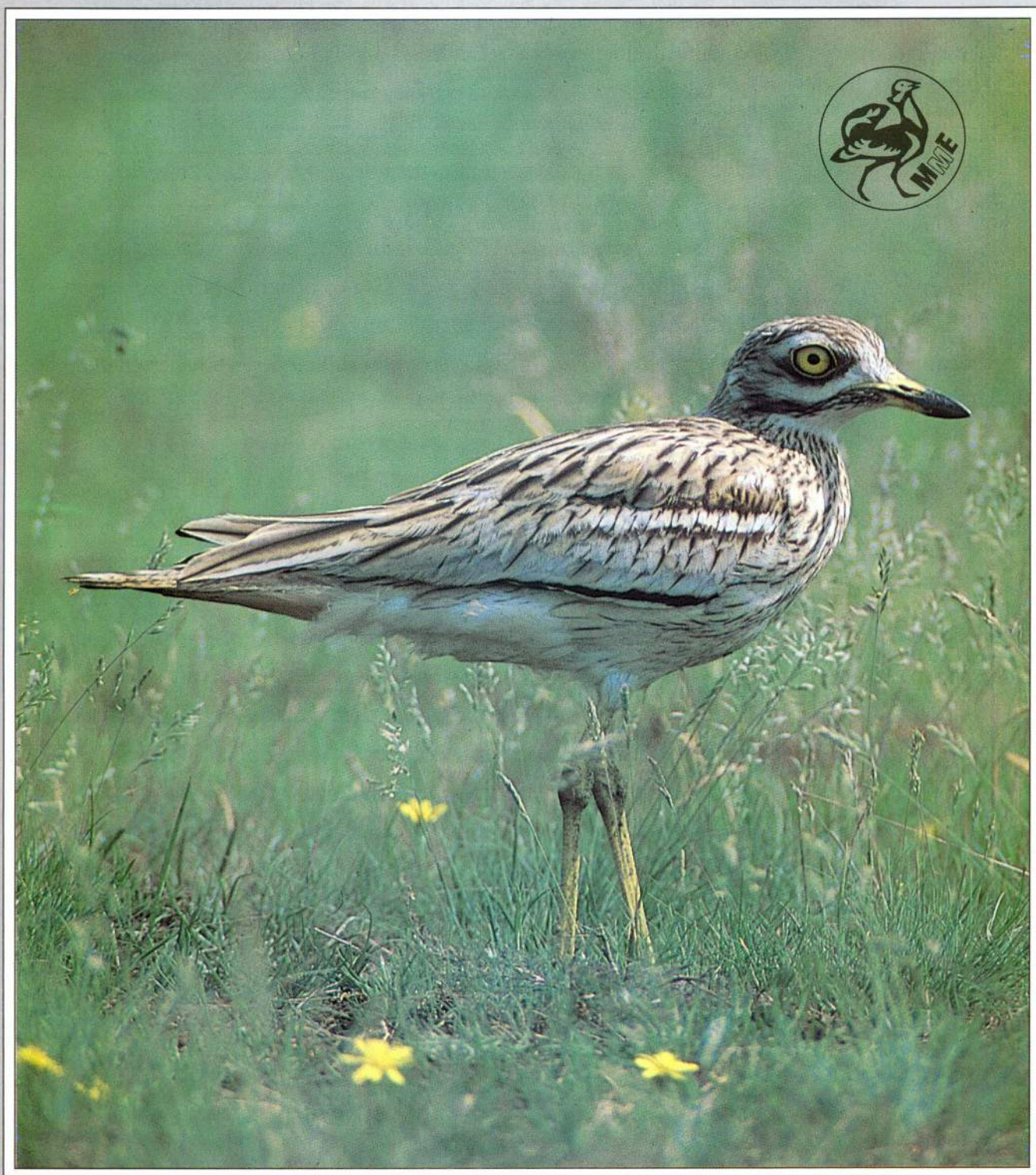

madártávlat

Természetvédelmi folyóirat

1995. július–augusztus

Tisztelt Olvasó, Kedves Tagtársam!

Sokan jelezték felénk, hogy kissé meglepődve lapoztak bele a *Madártávlat* előző számába. A meglepődés oka, hogy megváltozott mind a belső, mind a külső oldalak papírminősége. Nos, ez valóban így van, és elnézést kérek a szerkesztőség nevében, hogy ez a néhány sor nem az ezt megelőző számba került bele, de még közvetlenül a nyomdába küldés előtt is csak nehezen tudtuk eldönteni, hogy változtassunk-e, vagy sem. Végül változtattunk, mert változtatnunk kellett!

A korábbi számok belívje 115 g-os, a borító 170 g-os műnyomó papírra készült, míg a mostani borítója 115 g-os műnyomó, a belívje pedig 80 g-os offset. A borítón, azt gondolom nem látszik minőségi változás, csak kicsit vékonyabb lett. A belső oldalaknál azonban észrevehető a változás. Sajnos azonban a lépés elkerülhetetlen volt, hiszen a lap indítása óta a papír ára eddig 122%-kal emelkedett, ami jelentősen megnövelte a *Madártávlat* előállítási költségét. Az indulásnál egy szám nyomdai költsége 57 Ft volt, ma ez 98 Ft, illetve a „visszalépés” eredményeképpen 87 Ft lett. És ez még csak a nyomdaköltség, amiben nincs benne a szerkesztés, a posta, a nyilvántartás stb. költsége. Sajnos egyelőre nem tudunk hirdetéseket szerezni a lapba, ami mérsékelné a költségeket, mert a megkeresettek kevesellték a példányszámot. Természetesen tovább próbálkozunk, nem csak hirdetésekkel, hanem pályázatokkal is, de pl. számunkra érhetetlen módon, eddig nem tudtuk elérni, hogy a **Környezetvédelmi és Településfejlesztési Minisztérium** támogassa a *Madártávlatot*. Ez számunkra több okból is érthetetlen. Egyrészt, mert van a minisztériumnak egy erre elkülönített kerete, amit az bizonyít a legjobban, hogy néhány lap élvezzi ezt a támogatást. Másrészt pedig azért is érthetetlen, mert úgy gondoljuk, hogy ma, Magyarországon a *Madártávlat* az egyetlen olyan lap, amelyik kiemelten a hazai természetvédelem aktuális problémáival foglalkozik. Bízunk azonban abban, hogy ez az állapot megváltozik és a *Madártávlat* is megkapja a neki járó helyet a szaktárcánál. Addig is kérem, fogadják el a lapot ebben a minőségben. Igyekezni fogunk úgy szerkeszteni, hogy a változás kevésbé legyen feltűnő – ez elsősorban a fotók szigorúbb válogatását jelenti – és a tartalom feledtesse az esetleges szerényebb külalakot.

Péchy Tamás

Az ornitológia szerepe a tudományban

Az ornitológia mind az alaptudományok, mind az alkalmazott – elsősorban természetvédelmi – tudományok terén húzóágazatnak számít. Ennek alátámasztására megnéztem a *Zoological Records* referáló folyóiratban, hogy két kiragadott év alapján egyes nagyobb rendszertani csoportok tagjairól hány cikk, publikáció jelent meg:

	1985	1993	Változás
Emlősök	8523	7927	-7%
Madarak	9312	10949	+17%
Hüllők	2351	2784	+18%
Kétlábúak	1355	1385	+2%
Halak	7673	7687	+0%
Bogarak	3072	3261	+6%
Lepkék	3636	3697	+2%
Hártyásszárnyúak	2314	2629	+13%
Legyek	3154	3136	-0%
Puhatestűek	4071	4054	-0%

A rövid felsorolásból kitűnik, hogy az évek közötti változás a nyolc eltelt év ellenére csekély, általában néhány százalékkal több publikáció jelenik meg. Legnagyobb a változás a hüllőkről és a madarakról szóló közlemények terén, ahol jelentős a növekedés. A megjelent cikkek száma különben mindkét évben a madaraknál a legnagyobb, 1985-ben 9%-kal, 1993-ban 38%-kal több, mint a „második” helyezett emlősökről megjelent cikké. Messzemenő következtetések levonása nélkül is látható, hogy a madártan alapvető szerepet tölt be a tudományban.

Minnek köszönhető a madarak népszerűsége? Hiszen érezhető az ellentét a kutatottság, és az adott csoport fajszáma között. A rovaroknál milliós nagyságrendű a fajszám, a madaraknál nem éri el a tízezret. A madarak azonban rendelkeznek számos „vonzó” tulajdonsággal, így viszonylag olcsón és hatékonyan kutathatók. Az emberek madarak iránti vonzalmának azonban mélyebb gyökerei is vannak, például a vizuális és akusztikus kommunikáció elsődlegessége. Ez a madarak életének könnyebb megfigyelhetőségét és jobb megértését eredményezheti.

A madarak kutatása persze nem csak mennyiségre (azaz a publikációk

számát tekintve), hanem minőségre is jelentős. Csupán egy példát emelnék ki: az etológia megalapításáért 1973-ban odaítélt Nobel-díjat három tudós kapta meg, közülük ketten (Konrad Lorenz és Nicolaas Tinbergen) elsősorban madarászok voltak. De ornitológusok alapoztak meg számos más tudományterületet is, például a közösgökológiát (R. H. MacArthur) és a viselkedésgökológiát (J. R. Krebs és N. B. Davies). Az első nagyobb DNS hibridizációs törzsfaj és rendszertan is a madarakra készült el (C. G. Sibley és J. E. Ahlquist munkája).

Nem szabad azonban a húzóágazat-jellegből adódó ismeretek korlátait sem lebecsülni. A madarak, illetve tágabban véve a gerincesek kutatása során kapott törvényszerűségek érvényességi körét széleskörű vizsgálatoknak kell követniük, gerinctelen csoportok alapján. Nyilván más mechanizmus szabályozza egy madár-, és mondjuk egy légyközösség szerkezetét, mikor az utóbbiból egy négyzetméteren akár másfél-millió egyed is előfordulhat. A madarakra vonatkozó ismereteket tehát ki kell terjeszteni más csoportokra, és ennek a fordítottja is érvényes: számos más csoporton, vagy akár elméletben kidolgozott teória van, melyeket be kell építeni a madarakra vonatkozó ismeretek közé. Az élőlények sokfélesége tehát jócskán biztosít még kutatási témákat.

Dr. Báldi András

Magyar Természettudományi Múzeum

TARTALOM

aktuális	
A madármegfigyelés etikája	2
megkérdeztük...	
Dr. Persányi Miklóst, a budapesti állatkert főigazgatóját	4
bemutajuk	
A gulipán	7
gyakorlati természetvédelem	
Tapasztalatok a dinnyési madárpusztulásokról	8
Nemzetközi elismerés a Kiskunsági Nemzeti Parknak	9
Madárvédelem Finnországban	10
Uhuvédelem egyesületünkél	11
Madárállomány-felmérés a Gerecsében	12
A házizalambokról	12
ami nem madár	
Néhány szó a muflonról	13
botanika	
A hazai orchideák	14
Pöffedt bodrány és társai	15
mme-hírek	
Küldöttközgyűlés	16
Támogatónk a MOL Rt.	16
Megalakult az Erdészeti Szakbizottság	16
mozaik	
Ciprusi emlékek	17
A fülemüle élőhelye Magyarországon	18
Mégsem pusztul ki a nippon ibisz?	19
rejtvény	20
postaláda	
Szegény fecske	21
Emberek és gólyák a Tápíóvidéken	21
Gondolatok a szalonkavadászatról	22
hirdetések	22
csipogó	
Vándorló növények	23
Fotósuli	24

A címlapon: ugartyúk,
dr. Kovács Gábor felvétele.
A hátlapon: kék vércse,
Haraszthy László felvétele.

madártávlát

Az MME kéthavonta megjelenő folyóirata.

Főszerkesztő: Schmidt Egon

Művészeti tanácsadó: Muray Róbert

Képszerkesztő: Péchy Tamás

Szerkesztőbizottság:

Dr. Kalotás Zsolt, Kállay György,
Márkus Ferenc, Nagy Szabolcs,
Péchy Tamás, Dr. Szép Tibor

Olvasószerkesztő: dr. Simon Gyula

Tördelőszerkesztő: Dohán Zsófia

Szedő: Bányai Lászlóné

Kiadja:

Magyar Madártani és
Természetvédelmi Egyesület (MME)

Felelős kiadó: Kállay György

Felelős terjesztő: Harangi István

Szerkesztőség:

1121 Budapest, Költő u. 21.

Levél cím: 1536 Bp., Pf. 391.

Telefon és fax: (1)175-8327

Telex: 226115

E-mail: postmaster@mme.zpok.hu

*Kéziratokat nem őrzünk meg
és nem küldünk vissza.*

Nyomás: Kanalgém Kft.

/95

ISSN 1217-7156

A madármegfigyelés etikája

A hobbyszerű madármegfigyelés minden korábbinál népszerűbb napjainkban Magyarországon. E jelenség üdvözlendő, mindazonáltal e szabadidős elfoglaltságnak is megvannak a maga etikai szabályai. Nekünk, madármegfigyelőknek kell jó példával elől járnunk a társadalom többi tagja számára a természet értékeinek, illetve az ezek védelmére alkotott jogszabályok respektálásával. Megfigyeléseinket úgy kell tehát végezni, hogy mind a madarakra, mind az élő és élettelen természet egyéb elemeire, a természetvédelmi jogszabályokra, a magántulajdonra és nem utolsósorban többi megfigyelőtársunkra is belátással legyünk. E szempontok szinte egyforma fontossággal bírnak, a sorrendet én természetvédelmi szempontok alapján állítottam fel. Bár a madárgyűrűzésnek, madárfényképezésnek és a madártani kutatásoknak is megvannak az etikai szabályai, ezeket jogszabályok, illetve egyéb egyesületek illemtörvényei hivatottak tárgyalni, így itt csak néhány megjegyzést teszek ezzel kapcsolatban.

Madarak és természet

Megfigyeléseinket és egyéb, madarakkal kapcsolatos tevékenységeinket úgy kell végezni, hogy azzal a lehető legkisebb zavarást vagy kárt okozzuk a madaraknak, de a természet többi elemének is. Ma már Magyarországon is rendelkezésre állnak nagy teljesítményű távcsövek, melyek szükségtelemmé teszik, hogy olyan közel menjünk a madarakhoz, ami már azokat elijeszti. Az általános elővigyázatosságon túlmenően különös tekintettel kell lenni a költési időszakra. A kotló tojó elriasztása a fészekről jelentősen ronthatja a költés eredményességét, a fészeknél tett látogatásunk a fészeknek róka, szajkó vagy más szemfüles állat által történő kifosztását eredményezheti, mivel felhívjuk ezen állatok figyelmét a tojásra vagy fiókákra. Kerülni kell a fészeknél történő fényképezést, ha mégis ilyesmire szánunk el magunkat, ne próbáljuk kikísérletezni a

módszereket, hanem kérjük a témában jártas kolléga segítségét. Azt talán említenem sem kell, hogy fokozottan védett fajok esetében e tevékenység természetvédelmi jogszabályok által is korlátozott. Ezeknek a fajoknak a fészkelőhelyét kerüljük azért is, mivel jelenlétünkkel nem csupán fészekfosztogató állatok, de esetleg rossz szándékú emberek figyelmét is felhívhatjuk az adott terület értékeire.

A fészek környékének lerombolása, a környező ágak jobb fényképfelvétel reményében történő megnyírálása még egy balkáni gerle fészek esetében is etikátlan. Olyan képeknek, melyeken frissen vágott ágcsontok virítanak a rémült madárszülő háttérben (és melyre sajnos még egy, a közelmúltban megjelent, nemzeti parkjainkat bemutató képes könyvben is találunk példát), semmilyen publikációban nincs helye!

Vitathatatlan tény, hogy a gyűrűzés veszélyeztető tényező a madarak számára. A befogás sérüléssel, a gyűrűzés stresszel járhat. Ki kell ezért hangsúlyoznom, hogy a gyűrűzés a madártani vizsgálatok egy eszköze, ezt az egyetlen célt szolgálhatja, így az ilyen irányú tevékenységet csak ez, és nem hobbiszempontok vezérelhetik. A gyűrűzés a madárra nézve veszélyes tevékenység, így csak a szakmai szabályok teljes betartása esetén biztosítható, hogy a madarak sérülése, elhullása a minimumra csökkenthető legyen. A madár élete szempontjából kritikus időszakokban (költési időben, illetve kemény teleken, mikor minden egyes megtakarított kalória a madár életét mentheti meg) csak különösen indokolt esetben tanácsos gyűrűzési tevékenységet folytatni. A fokozottan védett madárfajok gyűrűzéséről – egyéb szabályok mellett – az MME Gyűrűzési Szabályzata rendelkezik.

Általánosságban megemlítendő, hogy a madarak nem tudják, természetvédőkkel vagy fészekfosztogatókkal, orvvadászokkal van-e dolguk. Hiába megyünk a madár élőhelyére jó szándékkal, az a madarat ugyanúgy zavarja, mint egy tilosban járó ember.

Alapszabály, hogy olyasmit mi se tegyünk, amit másoktól nem néznénk jó szemmel! Veszélyes az olyan elbizakodott nézet, hogy „én még megtehetem, mert én tudom, hogy mi az, ami még nem zavarja a madarakat”. Ugyancsak fontos szabály, hogy külföldi megfigyelő utunkon ugyanúgy tartsuk be az itt leírt szabályokat, mint ha csak kedvenc és féltve őrzött hazai területünkön járnánk. Végezetül pedig: nem csupán madarak vannak a földön, legyünk figyelemmel egyéb állatfajokra, a növényvilágra, a védett földtani alakzatokra is! Semmilyen madártani megfigyelés nem jogosít fel az élőhely bármilyen rombolására.

Természetvédelmi jogszabályok

Amennyiben az előző pontban foglaltakat betartottuk, akkor nagy valószínűséggel a védett, illetve fokozottan védett madárfajokra vonatkozó jogszabályoknak sem vétettünk. Ki kell azonban térni a védett területekkel kapcsolatos rendelkezésekre. Bár minden embernek alapvető joga a természet értékeinek esztétikai élvezete, ezt csak úgy szabad végezni, hogy ezzel azt ne károsítsuk. Egyes területeink látogatása a nagyközönség számára

Grafika: Péchy Tamás

tiltott vagy korlátozott, és engedélyhez kötött abból a célból, hogy ezzel az emberi behatások káros következményeitől megóvjuk. Minden madarász saját jól felfogott érdeke, hogy legyen a jövőben is megfigyelhető madár, így tevékenységük nem lehet ellentétben a természetvédelemmel. Másfelől az egész madarászközösséget lejárhatja egy, a természetvédelmi jogszabályokat semmibe vevő tag. A korlátozottan látogatható területeket ezért csak a megfelelő engedélyek birtokában keressük fel, ezt az MME, vagy más természetvédő egyesület tagkönyve nem helyettesíti! Ha csoportosan látogatunk a területre, jelezzük előre a területileg illetékes természetvédelmi igazgatóságon látogatásunkat abban az esetben is, ha szabadon látogatható védett területről van szó!

Amennyiben ritka madárfaj fészkeléséről szerzünk tudomást, azt jelezzük az adott természetvédelmi szervnek, de alaposan mérlegeljük, kikkel osztjuk meg a továbbiakban információkat, hiszen illetéktelen személyek azt káros célokra is felhasználhatják.

Magánterületek és egyéb, közönség elől elzárt területek

Az elmúlt évtizedig a madármegfigyelés szempontjából frekvenciát helyek többsége állami vagy szövetkezeti tulajdonban volt, itt a személyi forgalmat nem vagy csak helyel-közzel korlátozták. Számos terület azonban magánkézbe került napjainkra (halastavak, erdők, rétek), ezekre a belépés a tulajdonos beleegyezése nélkül birtokháborításnak minősül. Más területek látogatása nemzetvédelmi szempontból korlátozott (pl. honvédségi vagy vízügyi területek), itt az adott hatóság engedélyt kérjük mindenkor a terület felkeresését megelőzően. A „fajüldözés” (angolul „twitching”), más szóval ritka kóborló madarak hobbiszerű megfigyelése Magyarországon valószínűleg soha nem fog olyan méreteket ölteni, hogy egy-egy ritka faj előfordulásakor érdeklődők százai gázoljanak át a vetésen a madár nyomában, ezzel a tulajdonosnak komoly kárt okozva. Mégis ki kell emelnem a fent említettek jelentőségét, mert a nem megfelelően viselkedő madarász nem csupán saját, de az egész természetvédelem és az MME hírnevét is kockára teszi – abban az esetben is, ha a birtokháborítást egyedül és nem csapatosan követi el.

Etikai szabályok megfigyelőtársainkkal kapcsolatban

Számos kérdést lehetne tárgyalni e pont keretein belül, két témára szeretnék csupán kitérni itt.

Először is le szeretném szögezni,

Grafika : Péchy Tamás

hogy senkinek sincs joga más megfigyelőt egy terület vagy madárcsoport tanulmányozásától eltántorítani arra hivatkozva, hogy az az illető „vadászterülete”. Másfelől azonban az sem etikus, ha egy készülő tanulmányunk elébevágva a témát másoktól elhalászva publikálunk egy madártani közleményt. Mielőtt madártani vizsgálatokba kezdenénk, tájékozódjunk tehát, dolgozik-e már a témán valaki, érdemes-e az ő témájához csatlakozni, esetleg inkább valami rokon területről témát keresni. Amennyiben egy olyan területet látogatunk meg, melyről tudjuk, hogy annak madártani adatait rendszeresen gyűjti egy megfigyelő, illendő megfigyeléseinkről beszámolni, ez esetenként az illető adatsorainak hiányzó láncszemeit pótolhatja ki.

Egy másik sarkalatos kérdés a ritka madárfajok előfordulásával kapcsolatos tájékoztatás. Aki egy ritka madárfajt megfigyel, nem marasztalható el, ha ezt nem óhajtja senki mással közölni. Mindazonáltal a megfigyelés természetvédelmi, tudományos szempontból, vagy egyszerűen a többi madármegfigyelő számára érdekes lehet. Ritka madárfajok fészkelési adatainak ismerete a természetvédelmi hatóságok munkáját segíti elő, míg állományterjeszkedés során felbukkanó új költőfajok vagy kóborló madárritkaságok adatai az MME Nomenclator Bizottsága számára, illetve a madártani lapok számára érdekesek. Amennyiben egy

madárritkaság előfordulásával kapcsolatos megfigyeléseinket valamely madártani lapban le szeretnénk közölni, az adatot az MME Nomenclator Bizottságának előzőleg hitelesítenie kell.

Az általunk megfigyelt madárritkaság másokat is érdekelhet. Mint emlí-

tetem, semmi kötelezettség nem terhel, ha nem kívánjuk élményünket másokkal megosztani, ez esetben azonban senki mástól sem kérhetjük számon, ha nem közli velünk hasonló információit. Amennyiben bárki mással közöljük megfigyelésünket, attól kezdve egyetlen személyt sincs jogunk az információtól megfosztani, aki a fent tárgyalt etikai szabályokat betartja. Az első megfigyelő(k) joga az adat leközlése, alapvetően az ő feladatuk a jelentés készítése az MME Nomenclator Bizottságának is. Mindazonáltal a megfigyelt madár nem a felfedező tulajdona, azok megfigyelésére nem a megfigyelőtől, hanem adott esetben a természetvédelmi hatóságoktól, illetve a terület tulajdonosától vagy kezelőjétől kell engedélyt kérni. Másfelől az első megfigyelő megkeresése mindenképpen „etikus”, hiszen a megfigyelt ritkaság megközelítési módjáról, a terület tulajdonosának nevééről, az esetleges belépési engedély megszerzésének módjáról sokszor ő tud a leghasznosabb tanácsokkal szolgálni. Amennyiben sikerrel jártunk, illendő az első megfigyelőt értesíteni, mivel esetleges közleményében ő pontosabb adattal szolgálhat majd, meddig tartózkodott a madáregyed a területen.

Végezetül: a fenti szabályok szerinti viselkedés akkor válhat általánossá, ha azokat legelőször saját magunkkal tartatjuk be...

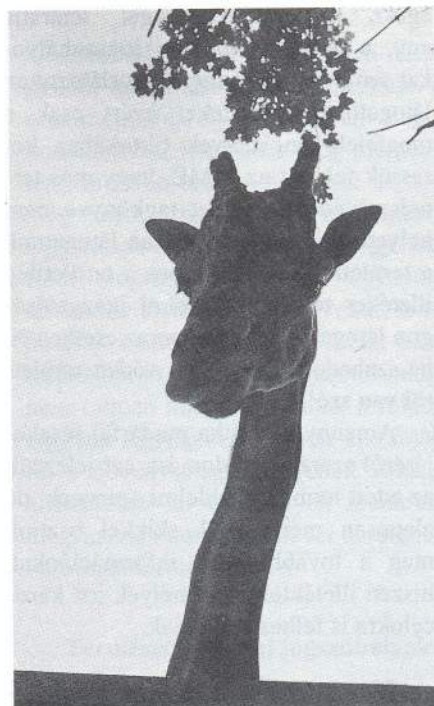
Dr. Magyar Gábor

Dr. Persányi Miklóst, a budapesti állatkert főigazgatóját

– *Mióta új igazgatója van az állatkertnek, sokkal többet szerepel a médiában, s így látjuk és halljuk az újabb és újabb próbálkozásokat, változtatásokat. Az új főigazgató tulajdonképpen mit szeretne? Milyen lenne álmai színt Budapest szívében a megújult állatkert?*

– Nos, én világleletemben állatkertigazgatónak készültem és gyerekkoromban mindenképpen zoológus akartam lenni. Elkezdtem azon gondolkodni, hogy ha szeretem a természetet és az állatokat, akkor nem biztos, hogy csak a tudományos út visz ezekhez közel. Ha az embernek fontos a természet, meg fontosak az állatok, akkor ehhez nagyon sok út vezet, de talán az egyik stratégiai jelentőségű út az, hogy az embereknek a gondolkodását hogyan lehet megváltoztatni a természetéről. Hogyan lehet hozzájuk közelebb vinni a témát, és erre egy állatkert az optimális hely. Nem pusztán csak az állatokért önmagukért. Mert az élő állatokat úgy is lehet tekinteni, mint a természet nagyköveteit, de úgy is, mint valamiféle küldetést teljesítő élőlényeket, amelyek arra valók, hogy az emberek találkozassanak velük. A városi emberek a kutyán, macskán kívül alig találkoznak más állattal. Borzasztóan kevesen vannak olyanok – madarászok, természetbarátok –, akik a termé-

zetben is látnak állatot. Tehát az állatkerteknek ilyen szempontból nagyon fontos funkciójuk van. Kezdetben érdekességi, meg furcsasággyűjtemény volt. Az állatkertben nemcsak állatokat, hanem máshol élő embereket is kiállítottak a fegyvereikkel együtt. A múlt század végére ez elmozdult egyfajta szisztematizáló, szinte élő múzeum irányába, ahol a cél tudományos alaposággal felsorolni minél több rendszertani kategóriát. Ez az irány volt uralkodó a század elején, és érdekes módon a politikai változásokkal rakódott erre rá az ötvenes években – a Szovjetunióban még korábban – egyfajta micsurinista állatkertészeti szemlélet, ami arról szólt, hogy a népgazdaságnak hogyan fognak majd a domesztikált vízilovak hasznot hajtani. Ez is jó darabig uralkodó volt itt Magyarországon is, amikor azt hangoztatták, hogy az állatkert egy tudományos intézmény, amelyik aztán majd milyen komoly dolgokat fog itt felsorakoztatni a magyar tudomány oldalán. Azután következett, hogy az állatkert az a bárka, ahol megmentjük a jövő számára az élővilágot. Én azt hiszem, hogy mindez történelmileg lejárt és végül is zsákutcába jutott koncepció. Nem azért, mert nincsenek bennük igazságtartalmak, hanem azért, mert az állatkert mind-egyik dologról szól, amiről beszéltem,

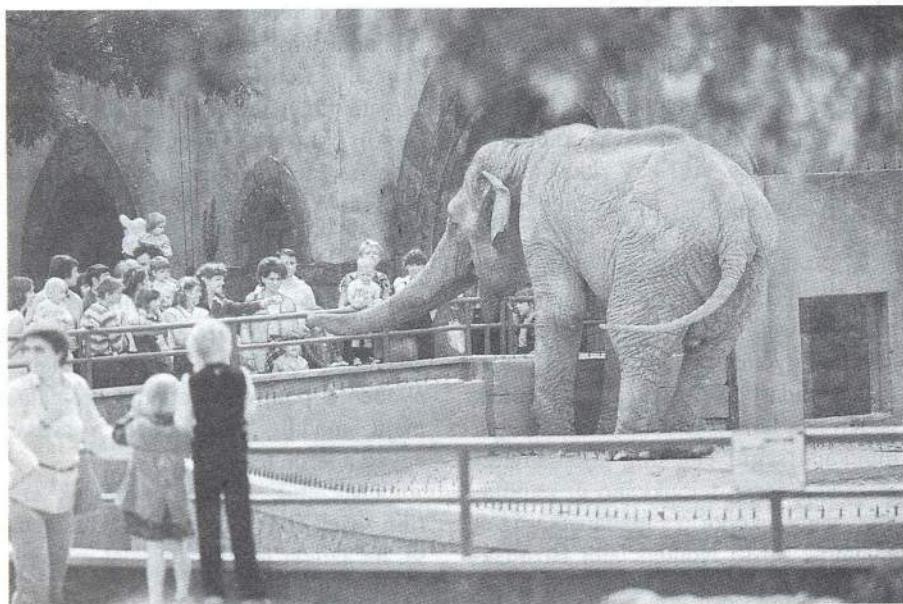

Rácson kívül?

de elsősorban nevelő intézmény, aminek nagyon fontos természetvédelmi és kulturális missziója van. Én azt szeretném, hogy ez az intézmény a történelmi gyökereiből táplálkozva – ami egyfelől ez a gyűjtemény, másfelől az a környezet, ahol van – őrizze meg a hagyományait, alakítsa át a gyűjteményt, alakítsa át a tartási körülményeket aszerint, ahogy egy jó, érdekes és vonzó állatkertnek manapság ki kell néznie, és adjon a közönségének olyan szolgáltatásokat és információkat, amitől az jól érzi magát itt, és amit érdekesnek talál. De mindennél fontosabb, hogy a látogató elkezdjen arról gondolkodni, hogy ezek a lények itt vannak, miért vannak itt, hogyan élnek a természetben, mi veszélyezteti őket ott, és így tovább. Szóval egy teljesen megváltozott üzenetről van szó. Nem csak arról, hogy az állatkertet másként kellene menedzselni.

– *Korábban azt mondtad, hogy álmod volt, hogy kapj egy állatkertet. Most beteljesült egy álmod, csak talán nem a legszerencsésebb időben, hiszen az ország gazdasági helyzete talán nem kedvez az újító elképzeléseknek.*

– Én nem vagyok csalódott, tudtam, milyenek ezek a kondíciók. Per-

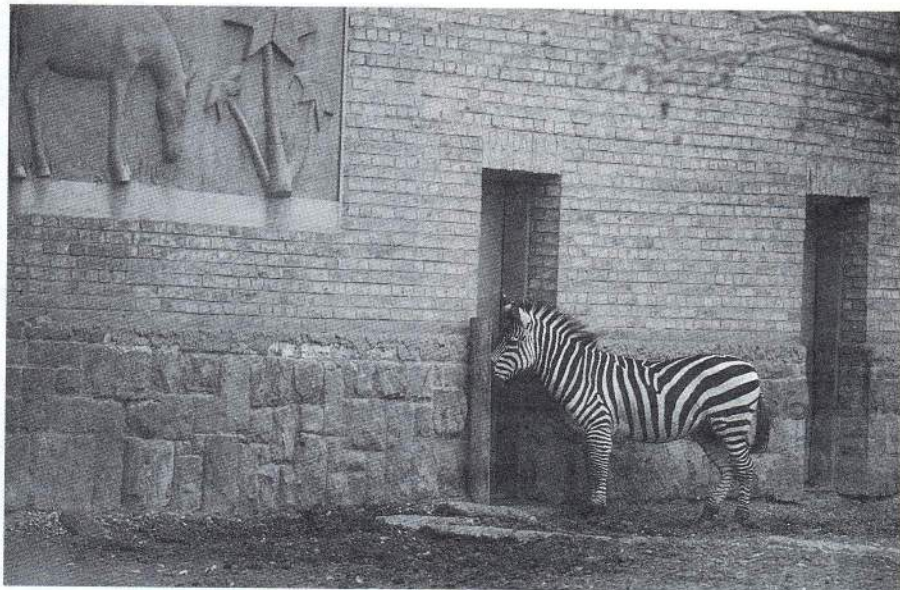

Ismerkedés az elefánttal

sze a családi kassza szempontjából katasztrofális, hiszen az előző munkahelyemen nyolcszor ekkora jövedelemmel rendelkeztem, de azt hiszem, hogy nincs olyan pénz, amivel azt meg lehet fizetni, hogy az ember olyat csinál, amit szeret. Való igaz, hogy ma gúzsba kötve kell táncolni, de az a véleményem, hogy egy állatkertet még Magyarországon is néhány éven belül a lábára lehet állítani. Ha az intézmény jól van eladva, jól van bevezetve, kellően értékes szolgáltatást ad a fogyasztójának, akkor a fogyasztó meg fogja keresni és el fog jönni. Én például az idejövetelem óta nagyon keményen hozzányúltam a belépőjegyekhez, vagyis jelentősen megemeltem azok árát. Ezt a folyamatot folytatni kell, mert a lassanként nyugati működési költségek mellett nem lehet keleti belépőjegyekkel operálni. Ennek ellenére egyáltalán nem érzek visszaesést a látogatottságban, ami szerintem döntően annak tudható be, hogy az állatkert versenyképes, legalábbis nagyon bízom abban, hogy versenyképes és remélem, egyre jobban versenyképes lesz. A budapesti állatkertnek talán a legnagyobb gondja a régi közművek meg a tönkrement épületek, amiknek jelentős része műemlék. Ami pedig nem műemlék, az az utóbbi 2–3 évtizedben épült, azokkal bizony állattartási szempontból rengeteg gond van. Ezt ugye egy szakértő zoológus első másodpercben látja és tanácstalanul áll az előtt, hogy lehetett ilyen építeni. Nagyon nagy pénzekért épültek itt házak, amelyek építészeti elfogadhatatlanok: fölborították a kert eredeti, nagyon gondosan megtervezett kellemes építészeti egységét.

– *Hogyan lehetne ezeken változtatni, hiszen az ilyen esetek rontják az állatkert hírét?*

– Ez megint egy elég komplex dolog. Ennek egy része egyszerűen technikai és anyagi kérdés, pl. hogy a keltetőben a keltetőgépeink milyen állapotban vannak. Vagy a kert egészének az áramellátása milyen. Ennek ellenére vannak dolgok, amikre muszáj hogy legyen pénz és nem lehet kifogás. Az nem anyagi kérdés, hogy legyen a pelikánoknak egy akkora háza, amiben tudnak rendesen költeni, hogy meg kell venni egy szivattyút a nagy tóra, hogy ne legyen botulizmus, hogy generátort kell biztosítani a keltetőhöz, hogy az akváriumban működjön a kompresszor. Szóval nem ezek a tételek. Itt 10 meg 100 milliók mentek ki alig-alig ellenőrzött. Azok töredékének elég-

Jó ez a zebrának?

nek kell ahhoz lenni, hogy az állattartás szempontjából fontos dolgokat megoldjuk. Itt nem volt pénz kötélre, hogy a majmok megfelelően játszhaszanak, nem gondoskodtak arról, hogy legyen elegendő fatörzs, amit be lehet tenni a kifutókba, meg ágak, amin a jószágok ugrálhatnak. Pedig ehhez nem kell sok. Visszatérve a véleményekre, én is hallottam, hogy milyen itt az állattartási hozzáállás. Erre a legjobb válasz persze az, hogy ilyen is meg olyan is, mert hát van ahol ilyen, de van ahol az ápoló tényleg hozzáértő, nagyon gondos. Én azt hiszem, hogy az állatkertet a természetvédőknek úgy kellene kezelniük – persze ezt meg kell szolgálni tisztességgel –, hogy ez egy olyan hely, amit azért működtetnek, jelentős részben közpénzekből, hogy értsenek állatokhoz, legyenek meg az

Pingvinek

optimális feltételek, legyen röpde, legyen etető, takarmányozási apparátus stb.

– *A Washingtoni Egyezményvel kapcsolatban az állatkertnek is van feladata, az elkobzott állatok elhelyezése. Tudjuk, hogy a budapesti állatkert a mentőállomás, de azt is tudjuk, hogy vannak finansziális stb. gondok. Ez hogy oldódik meg?*

– A miniszteri rendelet szerint a fővárosi állatkert a hivatalos mentőhely. A korábbi években itt kifejezetten nyűgnek tekintették, ha ide állatokat hoztak, mondván, hogy nincs hely, betegséget hurcol be stb. Az én véleményem az, hogy az állatkertnek meg kell mindent tennie annak érdekében, hogy segítse a természetvédő hatóságokat. Lehet, hogy ez egy többlet feladat, de ha jelentkezik egy ilyen ügy, akkor a kényelmetlenséget vállalni kell. Komoly gond, hogy a feltételek valóban hiányoznak ehhez. Hamarosan kapunk a közelben, a Hungária körüti felüljáró lábánál két telket, a fővárostól. A kettő együtt mintegy 1000 négyzetméter, tehát komoly területről van szó. Ide én többféle funkciót szeretnék kitélepíteni. Egyebek között itt működné egy természetvédelmi mentőhely, ahol az átmeneti elhelyezést biztosítani lehet. Ez véglegesen megoldaná ezeket a problémákat. Különböző elvi támogatásokkal már rendelkezem a Természetvédelmi Hivatal, a Környezetvédelmi Miniszter részéről, de hogy miként fog a pénz ide kerülni, az majd egy következő dilemma. A kérdés másik oldala, hogy az állatkerten belül egy követhetetlen állatkereskedelem működött. Voltak olyan esetek, hogy az állatkert illegálisan behozott állato-

Tapasztalatok és tanulságok a dinnyési madárpusztulásokról

A Dinnyési Fertő és az Elza-majori tavak évről-évre visszatérő réme a botulizmus, azaz a tavi bénulás. Régi adatok valószínűleg azért nincsenek e betegségről, mert nem ismerték, és mint ismeretlen „nyavalyától”, féltek tőle az emberek. Müller István, aki közel 50 éve természetvédelmi őre és vadőre a területnek, a következőket mondta erről: „Régen is voltak madárpusztulások, de mióta elkezdték a Velencei-tó vízszintjét szabályozni – ami a tó mesterségesen alacsony szinten tartását jelentette –, azóta egyre több az ilyen jellegű baj. Ehhez tartozik a Kajtori-csatornának túlzottan mély kotrása. Ezzel még a talajvizet is lecsapolták. A '65-ös madárpusztuláskor mintát is vittek föl Pestre, aztán az a válasz jött vissza, hogy baromfipestis.”

Mai ismereteink alapján nagyon valószínű, hogy az a „baromfipestis” valójában botulizmus lehetett.

Csak néhány napja tudtam meg, hogy 1986-ban is volt tavi bénulás. Madarászok elbeszélése szerint igen sok madár pusztult el az Elza-majori tavakon, de a híg trágyával szennyezett vízből egy tucatnyi récét (csörgő réce, bőjti réce, kanalásréce, barátréce,

kontyos réce) ki is mentettek. Ezek nagy részét sikerült is meggyógyítani. A gyógykezelés lényege az volt, hogy a baktériumtoxin fel nem szívódott része hamarabb kiürüljön az emésztőcsatornából. Ennek elősegítésére a récék feketekávé és alkoholt kaptak, tápanyag- és vitaminkoncentrátummal.

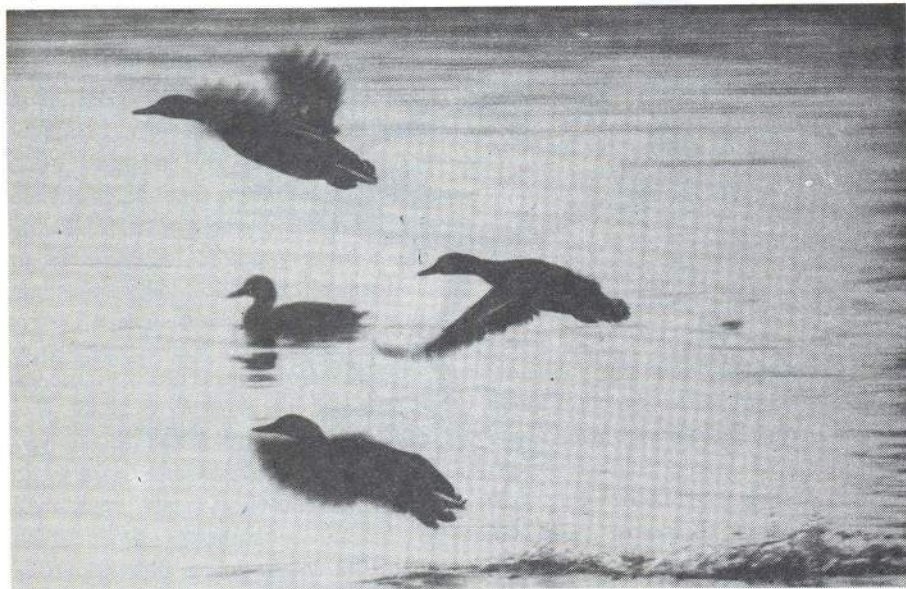
Ezt követően 1991-ben volt botulizmus a Dinnyési Fertőn. Az elpusztult madarak száma ekkor nem haladta meg a 30-at. 1992 augusztusának második felében ugyanitt 167 madár hullott el. Ekkor sikerült a börgöndi oldalról vizet juttatni a fertőzött tóba. A beteg madarakat Futó Elemér kis-balatoni tapasztalatai alapján gyógyítottam részleges sikerrel. A kezelés lényege az volt, hogy a lebévult állatokat rendszeres itatással, etetéssel és fürdetéssel segítettem át a betegségen. 1993 nyarának végére igen kevés víz maradt a Fertőben, s amikor az első bévult madarakat találtam, a maradék víz egy részét kieresztettem a csatornába. Ez a vízmozgatás meg is állította a botulizmus terjedését.

A sok csapadéknak és a vízbetáplálásnak köszönhetően 1994-ben rég nem látott vízszint alakult ki a Fertőn.

Ennek alapján mindenki azt gondolta, hogy ez nem a botulizmus éve lesz. Sajnos tévedtünk. A hosszan tartó forróság miatt augusztus elején elkezdtek pusztulni a récék. A betegség megállítására egyetlen jó lehetőség kínálkozott: friss víz eresztése a Velencei-tóról, azonban ez sajnálatos módon nem történt meg. (Ugyanez a probléma minden évben felmerül, pedig a Velencei-tó szempontjából elenyésző vízmennyiség megakadályozhatná, ill. megállíthatná a rendszeresen jelentkező és az időjárás függvényében előre prognosztizálható madárpusztulást.) Vízeresztés hiányában több mint két hétig riasztottuk a Fertőről a madarakat, miközben mentettük a betegeket, és temettük a hullákat. Ebben a munkában kollégáimon kívül középiskolás diákok és az agárdi madárvártások is segítettek. Egy valaki mindig a beteg madarak ápolását végezte.

A tó napi többszöri bejárását motorcsónak tette lehetővé. Ez a gyors közlekedési eszköz nélkülözhetetlen volt a madármentésben. A betegség kezdeti stádiumában lévő madarak befogása evezős csónakkal vagy gyalogszerrel lehetetlennek bizonyult. Az így elszalasztott madarak zömét másnap többnyire már teljesen lebévultva találtuk. A beteg madarak gyors kiszállításában és a víz mozgatásában is segített a motorcsónak.

Az első napokban főleg az úszóréce-félék betegedtek meg, és csak napokkal később a vöcskök, majd a gázló madarak. Az adatok azt az elméletet látszanak alátámasztani, miszerint a rendszeresen ugyanazon a kis vízfelületen tartózkodó madarak kapják el elsőként a kórt. Jellemző, hogy mintegy tízszer annyi dankasirály éjszakázott a tavon, mint csörgő réce, mégis utóbbiak közül közel tízszer annyi pusztult el. Az adott időszakban kb. ugyanannyi nagy kócsag tartózkodott itt, mint szárcsa, de szerencsére belőlük sokkal kevesebb betegedett meg. A mellékelt

Tökés récék

Fotó: Zsoldos Árpád

Faj	Elpusztul- va talált	Betegen talált		Összes elpusztult
		meggyógyult	elhullott	
kis vöcsök	2	-	-	2
feketenyakú vöcsök	1	-	-	1
bübos vöcsök	1	1	1	2
szürke gém	-	-	2	2
nagy kócsag	2	2	1	3
kanalásgém	1	-	1	2
bütykös hattyú	-	2	-	-
tőkés réce	29	3	3	32
kendermagos réce	3	2	1	4
kanalásréce	32	8	4	36
csörgő réce	83	14	16	99
bőjtő réce	16	3	1	17
cigányréce	6	1	1	7
barátréce	8	1	1	9
kontyos réce	1	-	-	1
vízityúk	1	-	-	1
szárcsa	66	10	14	80
sárszalonna	1	-	-	1
dankasirály	11	2	4	15
	264 pd	49 pd	50 pd	314 pd

1. táblázat

Botulizmusban megbetegedett madarak száma

táblázatban fajonként felsorolom az elpusztult és meggyógyított madarak mennyiségét.

Fontosnak tartom itt megjegyezni, hogy a betegen talált, és később elhullott madarak zömét már eleve menthetlen állapotban, a betegség utolsó stádiumában fogtuk be. Ennek tükrében a gyógykezelés sikeresnek mondható. Röviden leírom a gyógyítás módszerét. Valamennyi beteg madár napi 2-3 alkalommal 1-2 ml glükózt kapott. 2-3 óránként volt itatás. Mind a glükózt, mind a vizet vékony fecskendővel adagoltuk, ügyelve arra, hogy ne kerülhessen a légcsőbe. Halat majdnem minden madár kapott, mert könnyen emészthető, és mert a közeli tógazdaságból naponta be tudtuk szerezni frissen. A meggyógyult madarakat a Vencei-tóra vittük át. Különös esetként megemlítem, hogy egy kanalasrécét és egy szárcsát annak ellenére sikerült meggyógyítani, hogy napokig agonizáltak.

Nagyon fontos volt a gyakori fürdés is. Jól láthatóan javított a lázas görcsökben küszködő madarak állapotán. Nélkülözhetetlennek tartom a napi formalinos vagy hiperolos fertőtlenítést is. Ezzel lehet elejét venni a visszafertőződésnek.

Bizonyosra vehető, hogy sokkal több madár pusztult el, mint amennyit megtaláltunk, hiszen a beteg madarak jó része megpróbál elrejtőzni. A barna rétihéja is sok madárra rátalált, de a

nád mélyén nádi énekesek is megfertőződhetnek a hullákban fejlődő nyúvek fogyasztása által.

A botulizmus súlyos esetben egy-egy madárfaj teljes populációját kiirthatja bizonyos területekről. Mint minden betegségnél, itt is elsősorban a megelőzésre kell fektetni a hangsúlyt.

Fenyvesi László

Nemzetközi elismerés a Kiskunsági Nemzeti Parknak

A természetvédelmi területek kezelésével foglalkozó szervezeteket tömörítő EUROSITE éves közgyűlésén a Kiskunsági Nemzeti Park elnyerte a legjobb élőhelykezelésért járó díjat.

Kelemen Juditot, Kiskunsági Nemzeti Park felügyelőjét arra kértük, mutassa be a Madártávlat olvasóinak azt a projektet, amellyel kiérdemelték ezt a rangos elismerést.

– *Ha jól tudom, a EUROSITE kétévente ítéli oda a legjobb élőhelykezelésért járó díjat. Mivel érdemelte ki a Kiskunsági Nemzeti Park ezt a rangos elismerést?*

– Ezzel a díjjal a EUROSITE az Igazgatóságunk által a Kelemen-szé-

ken és a Fehér-széken a sziki fészkelő-közösségek és más vízi madárfajok érdekében megvalósított élőhely-rekonstrukciós munkát ismerte el.

– *Miért volt szükség erre a beavatkozásra?*

– A hosszantartó szárazság és az emberi hatások következtében a szikes tavak az egész országban veszélyeztetettek. Igazgatóságunk működési területén is sorban tűntek el az elmúlt évek során. Eltűnésükkel elvesztik élőhelyüket a vízhez kötődő madárfajok is. Különösen aggasztó a sziki fészkelő-közösségek élőhelyvesztése. E közösség egyes fajtái, mint például a gulipán, vagy a gólyatöcs meglepedhetnek halastavakon vagy szennyvízszikkasztókon, de ott a költségek sikere kérdéses. Úgy gondoljuk, hogy nem engedhetjük meg azt, hogy a sziki fészkelőközösség fajtái a biztonságos védett fészkelőhelyeket az élőhelyek romlása miatt elhagyják. Ráadásul a szikes területek eltűnése önmagában is nagy veszteséget jelentene a magyar természetvédelem számára.

– *Csapadék hiányában hogy lehet megoldani a tavak vízpótlását?*

– „Szerencsére” még a nemzeti park megalakítása előtt volt egy hamvába holt próbálkozás, hogy a szikes tavak helyén halastavakat hozzanak létre. Így adott volt egy magasvezetésű csatorna, amelyik a Kígyós csatornából ered. Ez megteremti számunkra az árasztás lehetőségét.

– *Hogy lehet elkerülni a szikes tavak minőségének romlását, hiszen a csatornában lévő víz eutróf jellegű?*

– Azt hiszem, ez a legfontosabb része a projektnek. A Fehér-szék – ami régebben eleve egy szikes mocsár volt – a nyolcvanas évek elején kiszáradt és a szárazság következtében benőtte a zsióka. Úgy gondoltuk, hogy egy ilyen, már degradált terület esetében az egyszerű vízpótlás már önmagában is kedvezőbb természetvédelmi szempontból, mint a szárazon hagyása. Így legalább élőhelyet biztosíthatunk a vízimadaraknak, mint a bölömbika, a nyári lúd, a barna rétihéja, sirályok és csérek. Ezért a vizet egyszerűen csak beengedjük a Fehér-székbe. Ugyanakkor vígyázunk a tó szikes jellegének megőrzésére. Ennek megfelelően a nyár második felében hagyjuk kiszáradni, kikapcsoljuk belőle a növényzetet, majd őszre ismét feltöltjük.

A Kelemen-szék esetében már jóval nagyobb figyelmet kell biztosítanunk a vízminőségre. Itt a természetvédelmi

kezelés célja a vízmozgás szabályozása, biztosítani azt, hogy a tó csak később száradjon ki, mint ahogy az a természetes csapadékviszonyok között ebben az aszályos időszakban bekövetkezne. Ezért a magas vezetőségű csatorna alatt kiépítettünk egy csövet, ami a csatornát, a Kelemen-széket és a csatorna túl oldalán, a Borda-tanya mellett lévő szikes gyepet köti össze. A vizet először mindig a gyepre engedjük, majd ott 11 napig pihentetjük. Ezalatt a szikes gyepen a víz összetétele kedvezően megváltozik, és így már bevezethető a Kelemen-székbe. Ráadásul ezzel a módszerrel egy új táplálkozóterület is sikerül létrehozni.

- Történik-e még valamilyen beavatkozás a sziki fészkelőközösségek érdekében?

- A vízszintcsökkenés miatt sajnos a zsióka nagy területeket foglalt el. A kopár felszínnek megteremtése érdekében ezért szükséges a zsióka rendszeres irtása. Emellett földkupacok építésével is bővítjük a gulipánok fészkelési lehetőségeit. A küszvágó csérek számára keretre helyezett nádpallókat tettünk ki, illetve úszó nádpallók alkalmazásával is próbálkozunk a csérek és a szerkők megtelepítésére.

- Köszönöm a beszélgetést és gratulálok az elért eredményekhez.

Készítette: Nagy Szabolcs

Madárvédelem Finnországban

Finnország klimatikus viszonyai jelentősen eltérnek hazánkétól: területének jelentős része a szubarktikus, illetve az arktikus zónába esik. Részben ennek, no meg a tengerparti fekvésnek a következtében a finn madárvilág összetétele is különbözik a mienkétől. Ugyanakkor a madarak túlnyomó többsége a törvény által védett, illetve fokozottan védett fajok közé tartozik. A természetvédelmi törvény hatálya mindössze hat fajra (ezüstsirály, dolmányos sirály, szirti galamb, fenyőrigó, szarka, dologi várjú) nem terjed ki. Ezen kívül a rénszarvas-tenyésztő telepek környékén a holló sem minősül védett madárnak. A korlátozottan vadászható madárfajok száma 26. Ebben

a névsorban főleg récék, bukók és ludak találhatóak, de itt szerepel a sarki és a havasi hófajd, a nyírfajd, a siketfajd, a szárcsa, az erdei szalonka és az örvös galamb is.

A fentiekből is kitűnik, hogy a természet- és madárvédelem szempontjai a mindenkori helyi adottságok és gazdasági érdekek függvényében alakulnak. Míg hazánkban a fenyőrigó becsben tartott téli vendég, s a hollóval együtt védelmet élvez, addig e két faj Finnországban jószereivel dúvadnak számát.

A finn környezetvédelmi minisztérium illetékes szakfelügyelője az utóbbi évek gondjairól és sikereiről számot adva első helyen említette a rétisas állomány örvendetes gyarodását. E fajból a 70-es évek elején alig húsz pár költött az országban: a költések az egyre vékonyabb héjú tojások összeroppanása következtében rendkívül eredménytelenek maradtak. A hatóságok a gondon úgy segítettek, hogy Lappföldön, egy hatalmas mesterséges tó környékén megfelelő élőhelyhez segítették a fajt. A háborítatlan környezetben tíz pár rendszeresen költ. Helybenmaradásukat vágóhidakról hozott táplálék kihelyezésével biztosítják. Az ország többi vidékein élő párok utódaival együtt a rétisas-állomány évente 40–50 fiókéval nő.

A finn sarkvidék erdeiben szép számban költ a fekete és a szirti sas. Utóbbinak az állománya meghaladja a 200 párat. Ennek egyedül a rénszarvas-tenyésztők nem tudnak örülni, aminek

az az oka, hogy a ragadozó madarak időnként egy-egy szarvasborjút is elragadnak. A Botteni-öböl vidékén a feldühödött gazdák emiatt több madarat is lelőttek, illetve tönkretették a sasok fészkeit. Az esetek jól példázzák, hogy a még oly civilizált Finnországban is szükség van a természetvédők felvilágosító munkájára.

A mezőgazdaságban alkalmazott peszticidek, valamint az élőhelyein történő zaklatás következtében a vándorsólyom a 80-as évek elején a kipusztulás küszöbére jutott. A vegyszerelés visszaszorulása és a természetvédelmi területek (Finnországban 30 nemzeti park található!) háborítatlansága azt eredményezte, hogy a faj állománya mára 60 pár körül stabilizálódott. A másik nagy sólyomfaj, a vadászólyom elsősorban Lappföldön, az ország északi vidékén fészkel. A költő állomány fölmérése jelenleg folyik.

Számos lúdfajjal ellentétben a fokozottan védett fajok közé tartozik Finnországban a kis lilik, miután állománya az utóbbi években igen megcsappant. Hyloton szigetén 100 költőpárt tartanak nyilván: ezen kívül Lappföld északi csücskén is él 50 pár. Az állomány növelése érdekében a hatóságok mesterséges beavatkozáshoz folyamodtak: a befogott példányok fiókáit bizonyos kor eléréséig fölnevelik, majd „visszavadítják”. Tavaly 200, fogságban kikelt fiatal madarat engedtek szabadon.

Dorogman László

Nyírfajd

Festette: Muray Róbert

Uhuvédelem egyesületünkél

Az uhu földrészünk legnagyobb testű bagolyfaja. A múlt században Magyarországon még nem számított ritka madárnak. Az 1940-es években még mintegy 60 lakott fészkelőhelye volt ismert, elsősorban középhegységeinkben a lomberdőkhez közeli kőbányák, sziklaalakzatok közelében.

Megfogyatkozásukkal kapcsolatos speciális vizsgálatokat hazánkban nem végeztek, de általános tapasztalatok és megfigyelések, valamint külföldi adatok alapján tudjuk, hogy jelentős negatív hatások pl. a fészkelőhelyként szolgáló sziklafalak bányászása, a közép- és magasfeszültségű villamos távvezetékek oszlopainak áramütése. Mivel csúcsragadozó, a táplálékláncban feldúsuló peszticidok, nehézfémek felhalmozódása károsan befolyásolják szaporodását. Egykor a fészkekből előszeretettel szedték ki a fiókákat, hogy azokat csalmadárként használják a károsnak minősített ragadozó madarak és varjúfélék löfegyveres irtásánál.

Irodalmi adatok alapján kirajzolódik, hogy hazánkban kipusztulása délnyugati irányból északi irányba történt. Az 1970-es években mint fészkelő madár eltűnt a Pilisből és a Bükkből. A Zemplén térségében ma még megtalálható kis állomány az erős szlovák populáció peremét jelenti, így az e térségben megüresedett fészkelőhelyen pár nélkül maradt egyedek a kóborló példányok közül tudnak még párt találni. A hazai állományt 1984-ben 10 párba becsültük, ebből 8 lakott fészkelőhelyet ismertünk.

A rendkívül drasztikus állománycsökkenés okainak megismerésére és megszüntetésére egyesületünk 1985-ben uhuvédelmi programot dolgozott ki, és elsősorban a szabadtéri védelmet állította középpontba. A programban részt vett a TvH és a Bükki Nemzeti Park Igazgatósága. Tapasztalatcsere és a hatékonyabb védelem érdekében felvettük a kapcsolatot a német uhuvédelmi szervezettel (AZWU), akik felajánlották, hogy a hazai állomány megerősítése céljából tenyésztett fiókákat bocsátanak rendelkezésükre. A kutatómunka eredményessége érdekében kapcsolatot vettünk fel a szlovák kollégákkal is. Országos állományfel-

mérés és szinkronmegfigyelés eredményeképpen 1986–88 években Márkus Ferenc kollégámmal 114 kőbányát és sziklaalakzatot, ill. valamikori fészkelőhelyet kerestünk fel. Eközben mindössze egyetlen új párt sikerült találni. A zempléni költőpárok feltérképezésében aktívan részt vállalt egyesületünk Zempléni Helyi Csoportja. Megfigyeléseink alapján bebizonyosodott, hogy 2 fészkelőhelyen egy-egy öreg hím madár tartózkodik pár nélkül. Ezek mellé Németországból kaptunk két ivarérett tojópéldányt, amit sikeresen elvadítottunk. Párba állás után az egyik

Uhu

Grafika: Valaczkai Erzsébet

pár még abban az évben sikeresen költött. Ugyanekkor 9 fiókát is kaptunk. Ezeket a kutatómunkánk során feltérképezett, ellenőrzött fészkekbe, azonos korú fiókák közé adoptáltuk sikerrel.

A német kollégák bevált módszere szerint elvadító-volierákat építettünk a Mátra és a Bükk peremén. 1987–1991 között további 128 – elsősorban fiatal – madarat kaptunk repatriálásra. A MALÉV ingyen vállalta az uhuk évente szállítását.

Társadalmi aktivisták bevonásával folyamatos megfigyelés és őrzés mellett táplálék-kihelyezéssel segítettük a természetes környezetükbe való beilleszkedésüket. A 128 példányból 26 példányt a Mátra térségében, 98 példányt a Bükk térségében, 4 példányt a Szatmár–Beregi Tk területén engedtünk el.

Ezen kívül 1991-ben a Veszprémi Vadasparkból kaptunk két öreg példányt. Őket szintén a bükkben vadroptottuk el.

A program ideje alatt összesen 141 uhut bocsátottunk szabadon.

Őrzés közben nekünk és tagtársainknak lehetőség nyílt beható etológiai megfigyeléseket végezni, ami nagyban hozzájárult az uhuk életének részletesebb megismeréséhez. Akadt megfigyelő, aki diplomamunkáját e témakörből írta. Napjainkig az elvadroptott madarak közül összesen 18 példány került kézre:

A megkerült madár állapota	példányszám
gépkocsi által elütött	6 példány
áramütéstől elpusztult	5 példány
ismeretlen okból legyengülve	2 példány
vonat elütött	1 példány
lelövés	1 példány
ismeretlen okból elpusztult	1 példány
egészségesen kézre került, később ismét elengedve	2 példány

A kézre került uhuk közül 3 példány több mint 1 évet élt kint a természetben.

Napjainkban programunk legfőbb célja ismételt állományfelmérést végezni, a feltárt és megismert negatív hatásokat megszüntetni. Tapasztalataink szerint a költőpároknál legjelentősebb veszélyforrás a fészkelőhely közelében húzódó közép- és magasfeszültségű távvezetékek oszlopok áramütése.

Legfrissebb eredményeinkről lapunk későbbi számában be fogunk számolni.

1995 februárjában a hónap madara akció keretében a J&B Rare Scotch Whisky Ltd. támogatta az uhuvédelmi programot.

Bagyura János–Márkus Ferenc

Madárállomány-felmérés a Gerecsében

A Gerecse-hegység nem tartozik hazánk madártaulag jól feltárt vidékei közé, noha arra – mint azt az 1940-es, 1970-es és 1980-as években végzett, többé-kevésbé rendszeres megfigyelések is alátámasztják – természeti értékei feltétlenül érdemessé tennék. Az MME 24. sz. Komárom–Esztergom megyei Helyi Csoportja a '90-es években kezdett aktívabban foglalkozni a hegység kutatásával, és a biztató eredmények után ebben az évben kiemelt kutatási feladatának tekinti a Gerecsei Tájvédelmi Körzet mint Európai Jelentőségű Madárélőhely (EM) és szűkebb környéke feltárását. Ezen túlmenően pedig additív információkat kívánunk nyújtani az országos állományfelméréshez, a Ritka és Telepesen költő Madárfajok Monitoring Program (RTM) módszerének segítségével.

A hosszú évtizedek óta itt fészkelő kerecsensólyompár(ok) klasszikusnak tekinthető fészkelőhelyén kívül szerencsére jóval kevésbé ismert a parlagi sas fészke, más ritkaságok költőhelye pedig szinte csak most kezd igazán körvonalazódni a legavatottabbak előtt. A ritka madárfajok fészkelőhelyeit, revírjeit a nemzetközi (UTM) szelvényhálózatú térképeken rögzítjük, ami pontos nyilvántartásuk és védelmük szempontjából alapos munkát követel a felmérésben résztvevő tagtársainktól. Felméréseinket az év szinte minden hónapjában végezzük, mivel a ragadozómadár-fészkek kutatása csak a téli, lombtalan erdő bejárásával lehet igazán eredményes, ellenőrzésük azonban már a költési időszakra esik. Ez természetesen még nagyobb figyelmet igényel, hiszen egyes ritka fajok rendkívül érzékenyek a zavarásra. A fészkelő madárvilág felmérését ezzel párhuzamosan kiterjesztjük más ritka, veszélyeztetett fajokra is.

A féltett ritkaságok védelme értelemszerűen megköveteli az összegyűjtött információk bizalmas kezelését, de az 1995-re tervezett teljes feltárást követően – természetesen már széles körben publikálható formában – tájékoztatni tudjuk az érdeklődőket is. Felmérési és kutatási eredményeink alapján javaslatunkat továbbítjuk a területileg

illetékes természetvédelmi kezelő szervhez is.

Munkánkat remélhetőleg a tájvédelmi körzet szakemberei is hatékonyan fogják támogatni, aminek eredményeként a Gerecse is jól feltárt természetvédelmi területünké válhat.

Szimuly György

A házigalambokról

Településeink leggyakoribb és legközismertebb madarai a házigalambok. Őseik a tengerparti sziklákon manapság is vadon fészkelő szirti galambok (*Columba livia*). Az ember, felfedezve a galambtartás előnyeit, először valószínűleg a könnyebb hússzerzés, később a sport érdekében tenyésztani kezdte a befogott példányokat. Ezekből alakultak ki a manapság mindenfelé látható, a sokszoros kereszteződés miatt számtalan szín- és formavariációt mutató példányok.

A házigalambok nagyszerűen kihasználják a városi környezetet. Az épületek párkányai és oromdíszei, valamint a nyitott padlásteretek számtalan fészkelési lehetőséget nyújtanak nekik. Táplálék minden évszakban bőven van, miközben hiányoznak azok a ragadozók, amelyek természeti körülmények között fékentartanak elszaporodásukat. Mindezek miatt a házigalambokból napjainkra túl sok lett. Számukat még csak felbecsülni sem igazán lehet, de azt hiszem nem túlzok, ha csak Budapest közigazgatási területén legalább 10 millió példányt feltételezek.

A házigalambok a madárvilág legrendetlenebb fészkelői. A nekik megfelelő helyekre nagy tömegben hordanak be mindenféle gyűlékony anyagokat, egyrészt tűzveszélyt idézve elő, másrészt lehetővé téve a legkülönbözőbb élősködők elszaporodását. Szakértők szerint a házigalambok legalább tucatnyi, az emberre is veszélyes fertőző betegséget hordozhatnak. Ezek közül megemlíthetők a botulózis, a szalmonellózis, az ornitózis, a galand- és fo-

nálférgesség, a tífusz, a TBC, valamint a gombabetegségek. Ürülékük azon kívül, hogy nehezen eltávolíthatóan szennyez, a poloskák melegágyát képezi, s ráadásul maró hatása miatt tönkreteszi a faragott épületdíszeket, homlokzati- és köztéri szobrokat. Egyedül csak ezek a kártételek minden esztendőben sokmillió forintot tesznek ki.

A házigalambokat nagyon sokan etetik, valószínűleg nem is tudva a felsorolt problémákról. Tulajdonképpen nem is lehet haragudni azokra az idős emberekre, akiknek – könnyen meglehet –, egyetlen szórakozásukat, a természettel való utolsó kapcsolatukat jelenti ez a tevékenység. Az azonban biztos, hogy felesleges, sőt ártalmas, amit tesznek, hiszen a házigalambok további féktelen szaporodását biztosítják ily módon.

Bár Budapesten a házigalambok mennyisége még közel sem akkora, mint mondjuk Londonban, Párizsban, Velencében vagy Isztambulban, mégiscsak meggondolandó, nem kellene-e létszámukat apasztani. Régebben történtek már efféle próbálkozások, megfelelő módszer és kellő mennyiségű pénz hiánya miatt azonban ezek a kísérlet szintjén nem jutottak túl. Párizsban bevált a galambok szaporodását gátló tesztoszterin tartalmú vegyszerrel csávázott kukoricával végzett etetés, ez az eljárás azonban drágának bizonyult. A főváros jelenlegi költségvetési helyzetét ismerve, ennek a problémának a megoldására egyelőre még nem kerülhet sor, foglalkozni azonban kétségtelenül kell vele. Valamelyes pozitív hatással lehet a padlásablakok zárvaratása, a szellőzőrések dróthálóval való lefedése, valamint az éjszakázásra használt párkányok ferde bádogburkolattal való meredekké tétele.

A közterületeken való etetés elleni fellépés csak akkor lehet eredményes, ha ezen a téren kellő szintű hatósági erőfeszítés történik. Ennek jogalapját képezheti a Fővárosi Önkormányzat Közgyűlése által hozott 48/94. számú rendelkezés, miszerint: „Az, aki közterületen szennyező módon állatot etet, szabálysértést követ el”.

Mindenesetre addig, amíg a megfelelő módszer megszületik, elfogadják és pénz is kerül az alkalmazására, marad a jelenlegi sokhelyütt áldatlan állapot, az ürülék, a piszok, a tűz- és fertőzésveszély.

Jolsvai Gábor

Néhány szó a muflonról

Muflon kos

Fotó: Péchy Tamás

Hazai nagyvadjaink egyik érdekes képviselője a muflon (*Ovis ammon musimon*).

Magyarországon nem őshonos, Szardínia és Korzika szigetéről származik. Az első ismert betelepítése 1731-ben történt egy Bécs környéki vadaskertben. Ezt követően több európai, majd tengeren túli országban próbálták meghonosítani. Ez többnyire sikerrel is járt, mert jól alkalmazkodott a megváltozott körülményekhez. Déli származása miatt azonban a nagy hideget és a hosszan tartó havas napokat nehezen viseli el. Ilyenkor a hegyekből lejjebb húzódik, védettebb területre, ahol táplálékát biztosabban megtalálja. A kos ékessége a csontos alapon elhelyezkedő, ívelt, szép formájú szaruképződmény, a csiga. Öreg korukra (8–9 év) a 100 cm-es hosszúságot is meghaladhatja. A muflon színe barna, sötétbarna, a kosokat többnyire szürkésfehér nyeregfolt díszíti. A nőtényt el-lésig jerekének, ezt követően anyajuhnak nevezik. Szaporulatuk a bárány. Kisebb-nagyobb csapatokban, nyájában élnek, vezetőjük egy tapasztalt anyajuh. A párzási időszak közeledtével (november) az idősebb kosok is a nyájhoz csatlakoznak. Ezt megelőzően külön, kisebb csapatokban élnek. A muflon nappali állat, és szinte egész

nap legel. Táplálékának zömét a fűfélék alkotják, ennek hiányában fiatal hajtásokat, rügyeket eszik. Ritkán vált ki mezőgazdasági területekre, szívesebben keresi fel a tisztásokat, a természetes és mesterséges vadlegelőket az erdőben. Télen rájár a szóróra is. Az állomány növekedésével nagy létszámú nyájak alakulhatnak ki, amelyek jelentős erdei vadkárt okozhatnak. Sok esetben ez a kár nem is a legelés során keletkezik, hanem taposással. A nem megfelelően végzett erdőművelési munkák fokozzák az erdei vadkár lehetőségét. A nagyméretű tarvágásokban gyorsan növekedő növényzet, minőségileg és mennyiségileg is jobb táplálkozó terület, mint az öreg erdők aljnövényzete. A muflon, ha nem is vándorol olyan messze, mint a szarvas, azért néhány kilométeres sétát szívesen megtesz a jó falatok reményében. Az ilyen körülmények között kialakult nagy nyájak károkozását csökkenteni kell. Ez megoldható riasztással, kerítéssel, állomány apasztással stb.

A területen található vadállomány nagyságát a természetes vadeltartó képesség határozza meg. Ez 100 hektárnyi átlagterületen kb. 4–6 db. Mivel a pénzügyi lehetőségek napjainkban nagyon behatároltak, a gazdálkodónak döntenie kell, mi az előnyösebb számá-

ra. Ha az erdészeti tevékenységből nagyobb haszon várható, mindenképpen csökkenteni kell az állományt a vadeltartó képesség határáig. Amennyiben szükség van a vadgazdálkodásból származó árbevételre is, célszerű ki-egészítő takarmányozással nagyobb állományt tartani, és az erdőfelújításokat, erdősítéseket kerítéssel védeni. Azonban az indokolt természetvédelmi érdekeket minden esetben figyelembe kell venni. Sajnos ez a legtöbb esetben nem egyezik a gazdálkodó anyagi érdekeivel. Időnként fellángol a vita erdészek, vadászok és természetvédők között, hogy van-e helye a muflonnak erdeinkben. Én úgy érzem, ez olyan kérdés, mintha megkérdőjeleznék nem őshonos kultúrnövényeink fontosságát. Nehéz volna elképzelni életünket kukorica, paprika, burgonya stb. nélkül. Természetesen, mint minden hasonlat ez is sántít egy kicsit, mivel a muflon nem bír olyan gazdasági jelentőséggel, mint az előbb említett növények. Valamikor az erdőben a növény-és állatvilág egységes egészet alkotott. Egészen addig, amíg az ember beavatkozása következtében, sok vonatkozásban megszűnt a természet önszabályozása. Egy ép természeti közösségbe, amelynek egysége évezredek alatt alakult ki, nehezen lehetne egy új fajt még mesterségesen is betelepíteni. Kilöködik belőle, vagy elszigetelődik és elpusztul. A muflon megtalálta helyét a természetben, és nem zavarja őshonos vadjainkat. Természetesen ezzel is gazdálkodni kell, és az állomány szabályozását tudományosan meghatározott elvek alapján kellene végezni. Nem használ sem az erdő- és vadgazdálkodásnak, sem a természetvédelemnek a váltakozó erősségű lobbik összecsapása. Egy bizonyos: az utóbbi egy-két évben nem sokan emeltek szót a muflonért, mert állományuk nagymértékben lecsökkent. Én nem kívánok mellettük lobbizni, csak azt szeretném, hogy ahol megengedhető, ott maradjon meg a muflon, még ha nem is olyan régi a „tartózkodási engedélye”, mint a többi nagyvadunknak.

Szabó László

A hazai orchideák

„Az orchideák vagy kosborfélék ... különös virágszerkezetük, harmonikus vagy bizarr szépségük, rejtélyes, nehezen vizsgálható életmódjuk, alig megoldható tartásuk, ritkaságuk és kényességük okán az európai növényvilág arisztokratái közé tartoznak.”

Németh-Seregélyes

Az emberek az orchidea szó hallatán a buja trópusi erdők fáin kúszó egzotikus növényekre gondolnak, pedig a sivatagok és a sarkvidéki területek kivételével az egész földön megtalálhatók. Európában mérsékelt égövi fajai élnek, s ezek talajlakók. Igazi hazájuk a Földközi-tenger menti mediterránium, ahol az éghajlat többszáz fajnak biztosít kedvező létfeltételeket. Az orchideák a kontinentális területeken is elterjedtek, néhány faj areája egészen Skandináviáig nyúlik.

Az európai orchideaflóra hazánkban több mint negyven fajjal képviselt. Ezek között némelyek gyakoriak (agárkosbor), míg mások rendkívül ritkák (bajuszvirág). Van olyan faj, mely az egész kontinensen kiveszőben van: hazai termőhelyein is évtizedek óta nem észlelték (nyári füzértakercs), ugyanakkor tavaly egy új lápi fajjal gazdagodtunk: valószínűleg behurcolás következtében megjelent a tőzegorchidea (*Hammarbya paludosa*).

A hazai orchideák kontinentális, ill. mediterrán elterjedésűek, de van közöttük cirkumpolaris faj is (hagymaburok). Vannak nemzetségek, melyeknek több tagja is jelen van – kosbor, bangó, nőszőfű, madársisak –, másokból csak egy faj található (békakonty). Termőhelyeik változatosak: megtalálhatók lombos erdőkben, nyílt gyepekben, homokpusztán, nedves lápréten, degradált, gyomos élőhelyen. Némely faj (pl. légybangó) egymástól teljesen különböző élőhelyeken is megél. Nagyrésztük mézskedvelő, de van kimondottan mézskerülő fajuk is (avarvirág).

Minden hazai orchideafaj szoros, ún. mikorrhiza gyökérkapcsolatban él a talajban lévő speciális gombákkal, melyek nélkül nem képes megélni. A spórakönnyűségű magvakból a bő maghozam ellenére csak ott fejlődik új növény, ahol a talajban ezek a gombák

Sallangvirág

jelen vannak. A kosborfélék földalatti, heréhez hasonló kettős gumójukról kapták tudományos nevüket. A két gumó közül az egyik barnás színű, rancos: ebből fejlődik az azévi növény. A másik világos színű, s a vegetációs periódus végére fejlődik ki. Ősszel a növényvel együtt elpusztul a tápláló gumó, míg a feltöltődött új a földben várja a következő periódust (kosborok, bangók, stb). Más nemzetségekre a hosszúkás gumók (ujjaskosborok), vagy a rizóma jellemző (madársisak). Egyes orchideák, mit a gérbics, madárfészek kosbor, korhadéklakók.

Az orchideák virágzata általában fürt. A virágok míg kifejlődnek, gyakran 180 fokkal elcsavarodnak (kosbor, sallangvirág). A virágtakaró belső lepelveleinek középső tagja mézajakká alakult. Ez a virág legjellegzetesebb része, mely minden fajnál más. A bangóknál a mézajak rovarokat utánoz, sőt a virág szexuális csalogató anyagokat – feromont – termel. A beporzó rovar a mézajakra száll, s miközben párosodni akar, a fejére ragad a pollinárium, mellyel tovaszállva a következő virágot megtermékenyíti. Néhány fajnál ismert az önbeporzás is. Virágzásuk április közepétől kezdődik.

Az orchideáknak – túl hihetetlen alak-, forma- és színgazdságukon – van egy nagyon jellemző tulajdonságuk: a hibridizáció. Azonos termőhelyen élő, egyidőben virágzó fajok között gyakran jelenik meg a hibrid. Különböző nemzetségek fajai között is előfordulhat a jelenség, ekkor intergenerikus fajról beszélünk. A hibrid virágok magukon viselik a „szülők” formai sajátosságait, a két faj közti átmenet valamelyik stádiumát mutatják.

Az utóbbi évtizedekben bekövetkezett drasztikus környezeti változások és természetpusztítás következtében az orchideák természetes élőhelyei egyre fogyatkozóban vannak. Az értékes, a természetes flórát őrző növénytársulások sorra eltűnnek, ill olyan kis méretűre zsugorodnak, melyeken már nem tud a faj a fennmaradását biztosító egyedszámot produkálni. A másodlagos, illetve erősen degradált termőhelyeken élő populációk sorsa is bizonytalan, hiszen egyrészt a terület terelésbe fogása bármikor bekövetkezhet, másrészt nehezen látható előre ezeken az élőhelyeken a szukcessziós változás. A másik veszélyforrás szépségükben rejlik, hisz könnyen válnak a virágszedők áldozatává. Gyakran kiássák őket, pedig kertben még földlabdával átültetve sem maradnak meg.

Az orchideák minden faja egész Európában, így hazánkban is védett, ill. fokozottan védett.

Óvári Miklós

Vitézkosbor

A szerző felvételei

Pöffedt bodrány és társai

A természetben gyakorta járók minden bizonnyal sokszor találkoznak zuzmókkal anélkül, hogy tudatában lennének, mik is azok az apró kis csodák, amiben gyönyörködnek. Talán egy általános iskolai mondat, amit legkönnyebben fel tudunk idézni róluk: „A zuzmók szimbionta élőlények, telepüket fotoszintetizáló moszatok és nedvességtartó gombafonalak kölcsönösen hasznos együttélése építi fel.”

A moszatok vagy algák általában egysejtű, ritkábban fonalas zöldalgák vagy kéalgák (cianobaktériumok) lehetnek. A gombák – legalábbis hazánkban –, kizárólag a tömlős gombák (*Ascomycetes*) közül kerülnek ki. Ma a zuzmókat már nem sorolják a különálló *Lichenes* törzshez, pontos rendszertani elnevezésük „lichenizált aszkomicetesz” (zuzmósodott tömlős gomba).

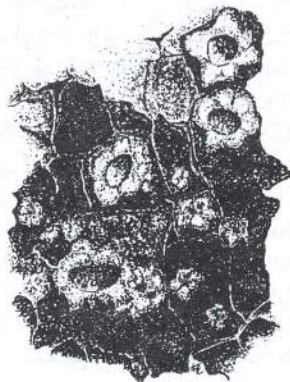
Díószegi Sámuel és Fazekas Mihály *Magyar Fűvész Könyvében* a „Lopvanószók” között találjuk meg a zuzmók egyik legrégebbi (1807) hazai leírását: „Az élő és kiszáradt fákonn (néha a kövekenn s kőfalakonn) vagy lelapult kérges varforma ripatsok, vagy széjjelágazó levél matériák, vagy tzer-naforma letsüggő növények: Termése apró karikákban v. petsétekben a levél lapján.”

S valóban, a zuzmók színes bevonatot képeznek sziklákon, erdei- vagy homoktalajokon, fák kérgén. Trópusi vidékeken még az örökzöld leveleket is beborítják. Megtalálhatók a hosszú ideig érintetlenül hagyott ember alkotta tárgyakon, fakerítéseken, betonoszlopokon. Sajnos ezek erdeinkben is előfordulnak, mint nem kívánatos hulladéktárgyak: elhasznált gumiabroncs, cserép- és üvegtörmelék, csontok, bőrszandál vagy cipődarabok. Ha elég sokáig ott vannak, idővel a zuzmospórák (a zuzmógomba ivaros szaporítóképlete) vagy szorédiomok és izidiumok (a zuzmótelep ivartalan szaporító képletei) megtelepednek rajtuk és néhány év alatt új telepekké formálódnak.

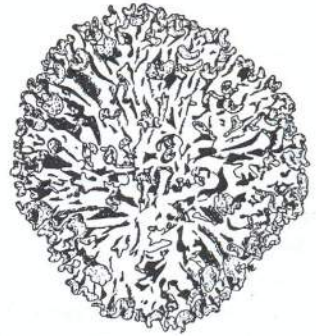
A zuzmók mind szín-, mind formagazdagsága megkapó. Szinte a szivárvány minden színében előfordulnak. Speciális színanyagaik, az algák zöld klorofillja és a színtelen gombafonalak együttesen hozzák létre a zuzmótelep változatos színösszetételét. Nedvesen élénkbb színűek, kiszáradt állapotban pasztell-árnyalatúak.

A bevonatot alkotó zuzmók lehetnek simák, repedékesek vagy mezőcskézett, esetleg apró lebenyekékből álló telepűek – ezek a kéregtelepű vagy kéregzuzmók. Ilyen pl. a sziklalakó sárga-fekete térképzuzmó vagy régebbi elnevezés szerint földabrosz (*Rhizocarpon geographicum*), ill. a vonalszerű termőtestükkel fekete betűket utánzó írászuzmó, betűzuzmó v. firkált tarjag (*Graphis scripta*). A lombos vagy leveles telepű zuzmók lebenyei a lombos fák leveleihez való hasonlatosságukról kapták nevüket. Jellegzetes képviselőjük az erdőben, talajon élő eblapony (*Peltigera canina*), ill. egy igen gyakori, fakéreglakó zuzmó, a pöffedt bodrány (*Hypogymnia physodes*). A miniatűr ágas-bogas cserjékhez hasonló bokros telepű zuzmók legismertebbjei pl. a Kiskunsági Nemzeti Parkban nagy területeket borító rénzuzmók (*Cladonia* fajok). Erdeinkben a bokros zuzmók közül a tölgyfakosz, tölgyfazuzmó v. kökényzuzmó (*Evernia prunastri*) fordul elő leggyakrabban. Nálunk ritkák a hosszan lecsüngő szakállzuzmók (*Usnea* fajok), de pl. a Kárpátok vagy az Alpok lucosaiban olykor annyira ellepek az ágakat, hogy a fenyők feldíszített karácsonyfák látványát nyújtják.

A hazai zuzmók 715 faja ismert. Ez viszonylag alacsony szám az alpesi területeket is magában foglaló országok 2–3 ezret meghaladó fajszámához, ill. a világ 20 ezres fajszámához képest. Mind a világ, mind hazánk zuzmóflórájára igaz azonban, hogy ez a terület még nem kielégítően ismert. Keveset tudunk a zuzmók elterjedési területéről. Még gyakran írnak le új fajokat is

Pöffedt bodrány

Földcsillag

A szerző rajzai

az ezzel foglalkozó specialisták, a lichenológusok. Az utóbbi 4 év során (1991–1994) egy nemzetközi tudományos kutatási programmal kapcsolatban 42 Európában előforduló faj magyarországi elterjedését vizsgáltuk. Közülük 15-ről találtunk hazai herbáriumi és szakirodalmi adatokat. Ez nagyrészt növényföldrajzi és ökológiai okokkal magyarázható. Fentiekből 7 fajt mégis kipusztultnak kellett tekintelnünk, mivel az utóbbi évtizedekben nem gyűjtötték be előfordulásukat igazoló példányaikat és még a korábbi termőhelyeken tett legcélratörőbb keresés sem járt eredménnyel. Így sajnos kipusztult a tüdőlebenyekhez hasonló alakú fakéreglakó élénkzöld tüdőzuzmó (*Lobaria pulmonaria*) vagy a löszfalak lopvanószó ritkasága, a csillagos tarjag v. földcsillag (*Solorinella asteriscus*).

A zuzmók, mivel lassan növekednek, fejlődésükhöz hosszú ideig zavaraltalan környezetet igényelnek. Mivel a zuzmótelepek környezetükből passzívan a nedvességgel, légpárával minden anyagot felvesznek, a zuzmóvegetáció állapota, ill. a zuzmóflóra fajösszetétele kitűnően jelzi a környezetben beálló változásokat, különböző zavarásokat. A zuzmók érzékenysége fajra jellemző bélyeg. Legjobban levegőszennyeződést indikáló természetük ismert. A zuzmófajok elterjedése alapján nagyvárosokban, ipartelepeken levegőszennyezettségi zónák állapíthatók meg. Már több hazai város (Budapest, Debrecen, Miskolc, Sopron, Szeged, Szolnok, Szombathely, Vác) ún. zuzmó-térképe is elkészült. A zuzmók emberi települések közelében segítenek megtalálni az egészségesebb környezetet. A természetben hozzájárulnak az élővilág jövőnk számára nélkülözhetetlen sokféleségéhez, a napjainkban oly sokat emlegetett biodiverzitás megőrzéséhez.

Farkas Edit

Küldöttközgyűlés 1995

Egyesületünk március 25-én tartotta tisztújító küldöttközgyűlését az ÖKO-Centrumban, amelyen 102 küldött vett részt.

Az ülést leköszönő elnökünk, dr. Festetics Antal nyitotta meg, majd Nagy Szabolcs, az MME természetvédelmi igazgatója tartott beszámolót az egyesület szakmai munkájáról. Kállay György főtitkár ismertette az elmúlt év pénzügyi eredményeit és gondjait. Haraszthy László ügyvezető elnök rövid előadásban elemezte egyesületünk helyzetét, társadalmi kapcsolatait és az előttünk álló új kihívásokat és lehetőségeket.

Ez után került sor az MME kitüntéseinek átadására:

Palkó Sándor (*Chernel emlékérem*), dr. Láng István (*Az MME örökös tagja*), Boros Emil (*Kiskunság Alapítvány díja*), Szekeres Tibor (*Kiskunság Alapítvány díja*).

A kitüntetések átadása után dr. Legány András ismertette a vezető testületre tett jelölőbizottsági javaslatokat, melyeket a közgyűlés egyhangúlag elfogadott.

Tiszteletbeli elnök: Festetics Antal; elnök: Kállay György; *ügyvezető elnök:* Haraszthy László; *elnökségi tagok:* Gyurácz József, Márkus Ferenc, Schmidt Egon, dr. Demeter András, dr. Bod Péter, dr. Kárpáti László, dr. Mezei Károly, Szentendrey Géza, dr. Szép Tibor; *Fegyelmi Bizottság:* dr. Kasza Ferenc, Madas Katalin, Palkó Sándor, Brellos Tamás (pótag); *Ellenőrző Bizottság:* Vincze Gyula, dr. Kádár György, Végh János

szaty

Támogatónk a MOL Rt.

Évek óta próbálok külső segítséget szerezni egyesületünk programjaihoz.

Ennek sajnos nagyon hullámzó az eredménye. Most azonban egy igen jelentős segítségről tudok beszámolni tagtársaimnak.

A MOL Rt. (Magyar Olaj- és Gázipari Részvénytársaság) egyesületünk Tűzok-, Ragadozómadár- valamint Gólyavédelmi programját karolta fel. Ennek a támogatásnak a felhasználása

val reméljük, hogy az idei évben gördülékenyen és hatékonyan tudunk dolgozni e témakörökben.

E nagylelkű „ajándék” ellenszolgáltatásaként kérem tagtársaimat, hogy ha lehetőségük engedi, autójukba a MOL kutaknál tankoljanak. Ez olyan gesztus részünkről, ami egy hosszú távú együttműködés egyik pillére lehet.

Az alábbiakban Kolozár Andrea kommunikációs vezérigazgatóh. és Galánfi Csaba osztályvezető fogalmazza meg cégük környezetpolitikáját:

A Mol Magyar Olaj- és Gázipari Rt., mint az ország egyik legnagyobb vállalata, támogatási politikájának szerves részét képezi az üzletpolitikai célok szolgálatán kívül a természeti környezet értékeinek megőrzése. Részvénytársaságunk társadalom iránti felelősségérzetét tükrözi a természetvédelem támogatására irányuló anyagi segítségünk is.

A MOL Rt. valamennyi tevékenysége során a kitermeléstől a szállításon át, a feldolgozáson keresztül az értékesítésig folyamatosan törekszik a környezetterhelések minimalizálására.

Ennek érdekében:

- figyelmünket a környezetbarát eljárások és technológiák megvalósítására fordítjuk;
- felderítjük tevékenységünk potenciális veszélyforrásait és folyamatosan korrigáljuk, ha szükséges;
- a váratlan környezetszennyezések gyors és eredményes elhárítására terveket és technológiákat tartunk készletben, s megtesszük az azonnali kár-enyhítő és elhárító intézkedéseket;
- a vevők által elvárt és szabványban meghatározott minőségű termékek előállítására, szállítása, tárolása és értékesítése során elkerüljük a környezet károsítását, bár termékeink környezetvédelmi szempontból megfelelnek a legkorszerűbb követelményeknek, s rendelkeznek az előírásoknak megfelelő minősítésekkel;
- töltőállomásaink a legkorszerűbb környezetkímélő technológiát felhasználva épülnek és üzemelnek, biztosítva vásárlóink kényelmét és biztonságát;
- három-négy éven belül a minőségbiztosítás elvein alapuló, ahhoz szorosan kapcsolódó környezetvédelmi irányítási rendszert alakítunk ki.

Dénes Péter

Megalakult az Erdészeti Szakbizottság

Az MME Elnöksége egy korábbi határozatának megfelelően az egyesület erdészeti végzettségű tagjainak egy csoportja 1995. május 13-án megalakította az MME Erdészeti Szakbizottságát. A Szakbizottság természetvédelmi szempontból kívánja elemezni az erdőgazdálkodás helyzetét, az erdőgazdálkodást érintő folyamatokat. Javasolataival szeretne hozzájárulni a természetvédelem és az erdőgazdálkodás érdekeinek összehangolásához.

A megjelentek négy személyből álló vezetőséget választottak Balsay Sándor erdőmérnök, erdészeti vezető, Fidlóczky József erdőmérnök, erdészeti programvezető, Monus Gábor erdésztechnikus, telepvezető, Tirják László erdőmérnök, igazgató személyében. A Bizottság alapvetően levelező rendszerben szándékozik működni, a programvezető szervezésében. Várjuk további tagtársaink csatlakozását.

Fidlóczky József

Pályázati felhívás

Természetvédelmi koordinátori munkatársat keresünk a biharugrai halastavak területére.

Feltételek: átfogó természetvédelmi ismeretek, jó madárismeret, angol vagy/és német nyelvtudás, jó kapcsolatteremtő- és tárgyaló készség, gyakorlatiasság, a halgazdálkodás és a vízhez kötődő élővilág ismerete előnyt jelent.

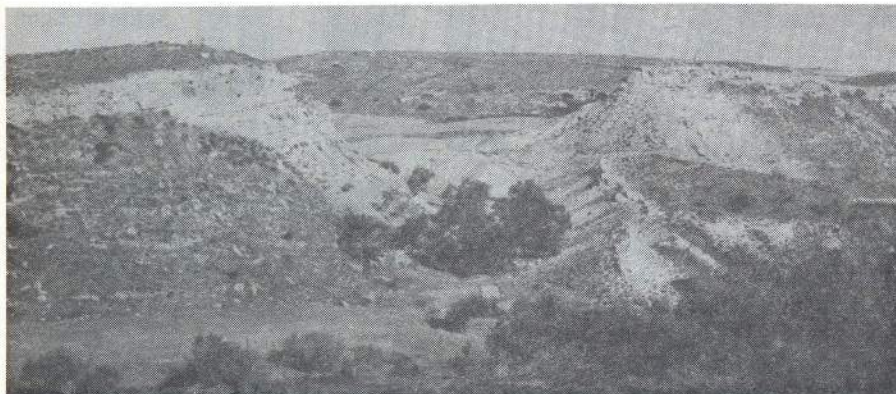
Feladat: közreműködés a természetvédelmi kezelésében, kapcsolattartás a hal- és más gazdálkodókkal valamint a környező iskolákkal, önkormányzatokkal, a természetvédelmi igazgatóság munkatársaival, részvétel a szelíd idegenforgalom szervezésében.

Fizetés: megegyezés szerint. Szükség esetén szolgálati garzont biztosítunk.

A pályázatokat (max. 2 gépelt oldal) írásban kérjük 1995. aug. 15-ig elküldeni az egyesület címére.

CIPRUSI EMLÉKEK

Dél-ciprusi táj

Ha valaki Közép-Európa szívéből, Magyarországról, március végén érkezik a Földközi-tengeri szigetre, ugyancsak elcsodálkozik. Aranysárga, érő búzatáblák, sőt tarlók fogadják, mindenütt pirosan virít a pipacs, a kertekben narancsillat terjeng, etetnek a búbos pacsirták és a házi verebek, fészkek közelében énekelnek a fecskék és gyönyörűek a mindenütt virágzó mimózák. Gömb alakú, sárga kis virágaik olyan szorosan ülnek egymás mellett a lefelé hajló ágakon, hogy távolabbról úgy tűnik, láthatatlan kezek folyékony aranyat öntöttek végig rajtuk.

Feleségemmel március 26. és április 3. között tartózkodtunk a szigeten. Larnaca közelében laktunk és Ciprus politikai megosztottsága miatt csak a déli részeket járhattuk be. Az időjárás hazai tavaszra emlékeztetett, ha sütött a nap, nagyon meleg volt, de ha jöttek a felhők és hideg északi szél söpört végig a dombok között, mindig lehült a levegő. A helyiek szerint visszatért a tél, mert egyébként ebben az időszakban már sokkal melegebb, igazi fürdőidő van Cipruson.

Ami nyomban az első reggel feltűnt, az a sok fecske volt. A házak körül, a búzatáblák felett, mindenütt füstifecskék cikáztak, énekeltek, de rendszeresen láttam molnárfecskéket is. Ahogy hallottam, a szigeten csak a fecskéket, a sós tavakon telelő flamingókat (turisztikai látványosság!) és a foltos poszátát (*Sylvia melanothorax*) védik. Ez utóbbi egyedül Cipruson

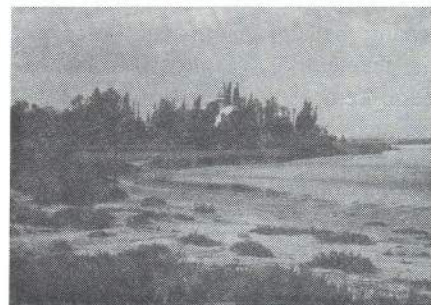
fészkel és mint ilyen az ország pénzein, fém- és papírpénzekben is szerepel. A többi madarat illetően sajnos szabad a vásár és ezt a kopár vagy sziklás, alacsony cserjékkel borított dombokat járva (az erdőket már nagyon rég kiirtották a szigeten) az ember léptenyomon tapasztalja. Rengeteg virág nyílik mindenfelé, de éppen úgy tarkálgatnak a fűben a kilőtt töltényhüvelyek is. Hivatalos statisztikai adatok szerint Cipruson évente 3 millió madarat lőnek vagy pusztítanak el más módon (pl. léppel is fogják őket), de helyi hozzáértők szerint a valóságban ennek legalább a kétszerese érvényes.

Nem véletlen, hogy például pacsirtákból csak a lakott helyek környékén tanyázó búbos pacsirtát láttam gyakran, de már a szigeten az irodalom szerint fészkelő erdei és kalandrapacsirtáknak nyomát sem láttam. A várható fajokat illetően J. M. E. Took *Birds of Cyprus* című könyve alapján tájékozódtam, és sikerült két olyan, valószínűleg átvonuló, poszátafajt is megfigyelnem, amely a jelzett munkában nem szerepelt. Összesen hét, számomra új fajt láttam a szigeten, nem számítva az *Oenanthe cyprica*-t (*O. pleschanka*), amelyet egyes szerzők (pl. Took) külön fajként, mások (pl. Panow) csak alfajként tárgyalnak.

A kopár dombokat járva hamar feltűnt egy furcsa, a házi tyúk kárálására, néha a kotkodácsolásra emlékeztető hang, és röviddel utána megpillantottam az első csukárt, amint a reggeli napfényben fürdőzve egy sziklatömbön

üldögélt. Ezután, a következő napokban, még többször láttam ugyanott és valószínűleg ehhez a kakashoz tartozott az a tyúk, amelynek fészket (11 tojással) egészen véletlenül találtam meg egy közeli ciprusligetben. Ennek a ligetnek a közelében március 31-től naponta láttam egy vörhenyes fecske párt, a közeli mezők felett szuharbujó nászrepült, április 3-án egy fürjkakas szólt.

Az utak mentén, a dombokon mindenütt sok virág nyílt. Különösen jellemző volt egy, a mi felfutó szulánkunkkal rokon növény, szép, halványlila virágaival és egy teljesen sárga, a hazai margarétával rokon virág. Ez utóbbi éppen úgy virított a búza között, mint a házak körül, az utak mentén. Nagyon gyakori volt egy embernél jóval magasabb, vastag szárú, kapor rokonságú növény is, amely sárga virágaival már messziről felhívta magára a figyelmet. Hatalmas fügefák, fikuszok álltak mindenfelé, legyezőpalmák intettek, karcsú ciprusok örködtek a

Sós tavak

A szerző felvételei

domboldalakon, a házak falán és a kerítéseken messziről piroslott a tömegesen nyíló bougainvillea.

Másnap a Larnaca közelében lévő sós tavat látogattuk meg, később megnéztük a Limassol közelében lévő sós tavat is. Kisebb-nagyobb elszórt csapatokban összesen körülbelül ezer flamingó táplálkozott a két vizen, de télen, legalábbis a Took-féle könyv szerint, akár hatezren is lehetnek. A vizen egyebek mellett különböző récéket, 30 széki lilét, 10–12 kis lilét és egy magányos pajzsoscankót láttam. Napokkal

később ugyanott egy angol madarász-szal 30 vékonycsőrű sirályt figyeltünk meg. Érdeemes megemlíteni, hogy ennek a madárnak a „Pareys”-ben és a „Peterson”-ban élénk pirosan ábrázolt csőre a valóságban feketésvörös és a távcsövön át kifejezetten feketének tűnik.

A larnacai víz közelében szép meszet magaslik, a körülötte lévő bokrosfás részen egyebek mellett egy vörösfejű gébicset láttam.

A következő napon Agia Napa felé mentünk és útközben egy angol katonai temető közelében, bokrokkal és tülevelűekkel ritkásan benőtt területen láttam az első him feketetorkú poszátát (a Took-féle könyv nem jelzi a szigetről). Később máshol is találkoztam vele, így nem lehet nagyon ritka. A temető mögött március 31-én két álarcos gébics vadászatott, egyebek mellett láttam ott még csukárt, kucsmás poszátákat és berki verebeket.

A görög monda szerint Aphrodite, a szépség és szerelem istenasszonya Ciprus partjainál kelt ki a habokból. Az ott lévő, sziklával tűzdelt festői tengerparton most csak üstökös kárókatónak üldögéltek, felettük két havasi sarlósfecske keringett. A nem messze lévő kis falu, Lefkara környékén a dombokat bokrosok borítják. Nem olyan sűrű ez, mint a dalmáciai macchia, inkább elvadult kőkert jellegű, sziklás részekkel és sok-sok virággal. A megfigyelt érdekesebb fajok: néhány balkáni hantmadár, kucsmás, kis, feketetorkú és foltos poszáta, barátka, kerti és rozsdás sármány. A kicsit nedvesebb völgyfenék irányából folyamatosan szólt egy berki poszáta, az öreg, görcsös törzsű olajfák egyikéről füleskuvik hangját hallottam. Búbosbanka szólt, a magasban sarlósfecskék keringtek. Nem csak itt, de mindenütt gyakori volt a dolmányos varjú és a szarka, előbbieket a fészkek béleléséhez hordták az anyagot. Az egyik sziklás domb meredek oldalában csókatelep rejtőzött.

Larnaca közelében, a szállodák körüli kertekben, bokrosokban viszonylag gyakori volt a zöldike és a tengelic, de láttam egyebek mellett bajszos és orfeusz poszátát, utóbbit énekelni is hallottam (a Took-könyv ezt a fajt sem jelzi a szigetről). Napokkal később még egy példányt figyeltem meg. Barátkák mozogtak a fákon és a bokrokon, de csak nagyon gyengén énekeltek, a vonuló kis poszáták közül is csak egyet hallottam röviden „csilingelni”.

Nem szólt egyetlen csilpcsalp-fűzike sem a látottak közül. Néhány szálloda falán futónövény szárai között nagy házi veréb (néhol berki verébbel kevert) telepeket láttam, az egyik helyen több mint száz fészket számláltam. A fészkek bejárónyílásai jól kiképzett, messziről látható, kissé kitérőlyukak voltak, valóban a szövőmadarakéra emkékeztek.

Hiányoztak a ragadozók, a napi néhány vörös vércsén kívül csak egy vonuló kékes rétihéját és a limassoli tó közelében egy barna rétihéját láttam. Elvonultak már az itt telelő énekes és fekete rigók, csak utóbbiból sikerült egy tojót megfigyelnem. Feltűnően üres volt a tengerpart, legfeljebb egy-egy ezüstsirály repült át néha. Április 3-án késő délután viszont 80–100 bójti récét láttam a part közelében.

Néhány szót egyéb állatokról. Bár a sziget nagyon száraz, a napsütötte napok száma a statisztikák szerint legalább 300, kétszer aratnak és négyszer szednek krumplit, meglepően sok volt a csiga. Különösen reggel másztak tömegesen mindenfelé. A hullók közül nagyon jellemző volt egy agámafaj (*Agama stellio*), a városok köfalain vagy a domboldalak szikláin egyaránt lehetett látni napozó példányokat. A kifejlett állatok hossza a 30–35 cm-t is elérte. Rendkívül gyakori volt egy *Lacerta* faj, a mi homoki gyikunkra emlékeztető alakú és mozgású, hosszanti csíkokkal díszített gyík faj, amely a lakott területek füves, köves részein is közönséges volt. A reggeli órákban egy helyen láttam a napsütésre tömegesen előbújó apró vakondokgyíkokat (*Ablepharus sp.*). Ha az ember köveket emelgetett, apró gekkókat és szépen mintázott szkinkeket talált, de egy al-

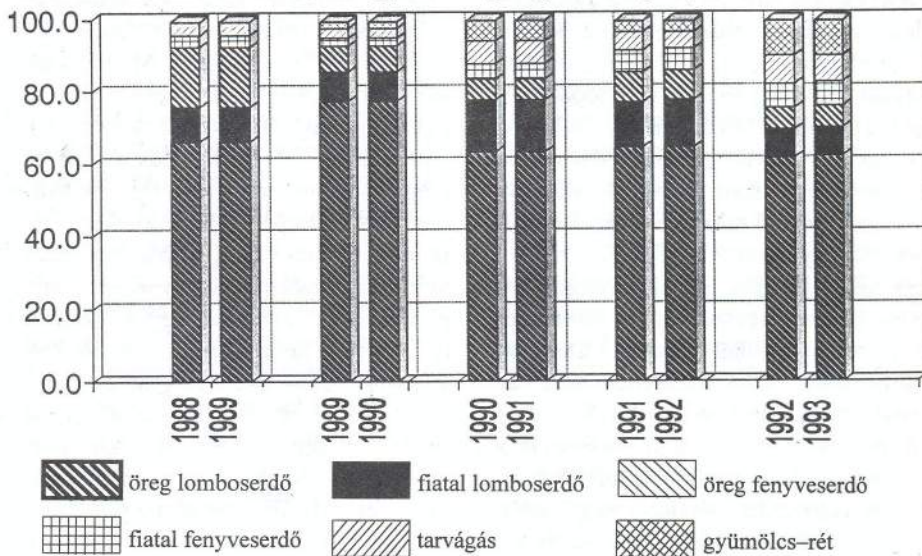
kalommal, amikor kissé elhamarkodva kaptam oda, jókora skorpiót emeltem fel a farkánál fogva. Szerencsém volt, hogy éppen veszélyes fegyverét kaptam el, de valószínűleg meg is döbbsent, hogy békés sziesztáját ilyen durván megzavartam. Szúrása, éppen ottlétünk elején, nem hiányzott volna.

Schmidt Egon

A FÜLEMÜLE ÉLŐHELYE MAGYARORSZÁGON

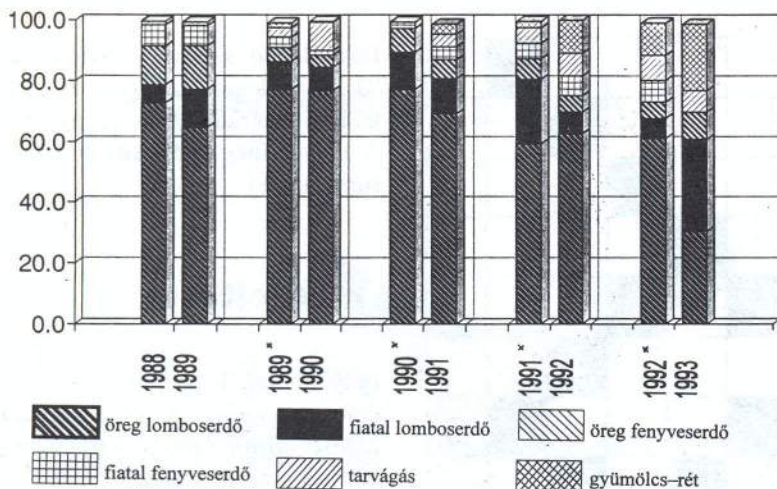
Domb- és hegyvidékeinken, folyóárterein a leggyakoribb énekesmadarak közé tartozik a fülemüle. Gyakoriságára jellemző, hogy hazai állományát 100–150 ezer párba becsülték 1991-ben az Állományfelmérő Szakosztály felmérései alapján. De vajon hol, milyen élőhelyeken élnek a magyarországi fülemülék?

Az utóbbi évek, évtizedek jelentősen átalakították Magyarország környezetét, természeti állapotát, amihez az élőlények – köztük a fülemüle is – alkalmazkodni kényszerül. A madárállományok változásai fontos információkkal szolgálnak a természetvédelem számára, hiszen a még gyakorinak mondható fajokról is megállapíthatóak az esetleges állománycsökkenések. Fontos, hogy minél hamarabb kiépüljenek azok a monitoring kutatásokra épülő figyelő hálózatok, amelyek segítségével magalapozott információkat

1. ábra

A pontok eloszlása a megismélt útvonalakon (%-os megoszlás)

2. ábra A fülemüle eloszlása a megismételt útvonalakon (%-os megoszlás)

szerezhetünk arról, hogy hol és mekkora állományban fordulnak elő Magyarországon az egyes madárfajok.

Az MME által 1988-ban indított Énekesmadárszámlálási program (a *Madártávlat* 1995 március-áprilisi számában olvashattunk róla) része, hogy a számlálás során a pontszámlálók feljegyzik az egyes pontok vegetációtípusát, így figyelemmel lehet kísérni nemcsak egyes fajok állományváltozásait, hanem azt is, hogy évről-évre milyen változások következnek be gyakoribb énekesmadaraink élőhelyi elterjedésében.

Az utóbbi évtizedek legjelentősebb összefoglaló madártani munkájában (*Magyarország fészkelő madarai*; szerk. Haraszthy L.) a fülemüle legjelentősebb élőhelyeként a dús aljnővényzetű lombos erdők szegélyei, folyóárterek, fűz-nyár ligeterdők, parkok, öreg temetők és nagyobb kertek szerepelnek. Ezek az élőhelyeken él a magyar állomány túlnyomó része, azonban hogy ezeken belül melyik élőhelyen él a legtöbb fülemüle, vagy a túlevélű erdőkben hány fülemüle költ, arra eddig nem történtek vizsgálatok.

Az énekesmadár pontszámlálás 1988–1993 közötti időszakában évente 160–325 fülemüle pár észlelése történt május 1 és 20 között, tehát a költés fő időszakában. Az 1. ábra mutatja a megállási pontok növényzeti eloszlását. Mint látható, pontszámlálás 1993-ig jó részt erdős élőhelyen történt, és a felmért pontok döntő többsége (60–80%) öreg lomboserdőben volt. Az egyéb vegetációtípusok kisebb arányban vol-

tak jelen a területeken. A megfigyelt fülemülék élőhely szerinti megoszlását a 2. ábra mutatja. Az adatokat mindig az előző évi adatsorhoz viszonyítjuk, ezért évpárokra lehet megadni a változásokat.

Az 1989-ban megfigyelt fülemülék ugyanazonokon az élőhelyeken fordultak elő, mint a program kezdeti évében, 1988-ban (2. ábra).

Bár kisebb eltolódások az 1989–1991-es időszakban több élőhelynél is megfigyelhetők, de az igazán nagy változás azonban 1992 és 1993 között következett be, amikor az öreg lomboserdőben megfigyelt fülemülék aránya a felére, 60-ról 30%-ra csökkent! A fenti változások utalnak arra, hogy nagy állományváltozás következhetett be, ami miatt a magyarországi fülemülék – legalábbis a pontszámlálási területeken – más élőhelyeken fordultak elő.

Összefoglalásképpen elmondható, hogy a pontszámlálási program első hat esztendeje alatt a fülemülék élőhelyei megváltoztak. Feltűnő, hogy az öreg lomboserdők aránya csökkent az egymást követő évpárokban. Ennek feltételezhetően az az oka, hogy a fülemülének nem az öreg lomboserdők az optimális élőhelyei, hanem inkább az erdőszegélyek, tarvágások, különböző élőhelyek találkozási sávja.

A jövőben tovább kell figyelemmel kísérni az ehhez hasonló változásokat, mert a természeti állapot változására következtethetünk ezáltal.

Böhm András–Szinai Péter

Mégsem pusztul ki a nippon íbisz?

Egy Kínából „kölcönkapott” tojó április közepén három tojást rakott egy japán rezervátumban, így halvány esély van arra, hogy ez az igen ritka ázsiai madárfaj megmenekül a kipusztulástól.

A korábban nagy tömegekben előforduló fehér tollazatú, vörös arcú japán íbiszre (*Nipponia nippon*) az utóbbi évtizedekben igencsak rájárt a rúd: a kelet-ázsiai mocsarak lecsapolásával élettere gyors ütemben zsugorodott, a megmaradt példányok ellen pedig a kínai, koreai és japán vadászok folytattak kíméletlen hadjáratot.

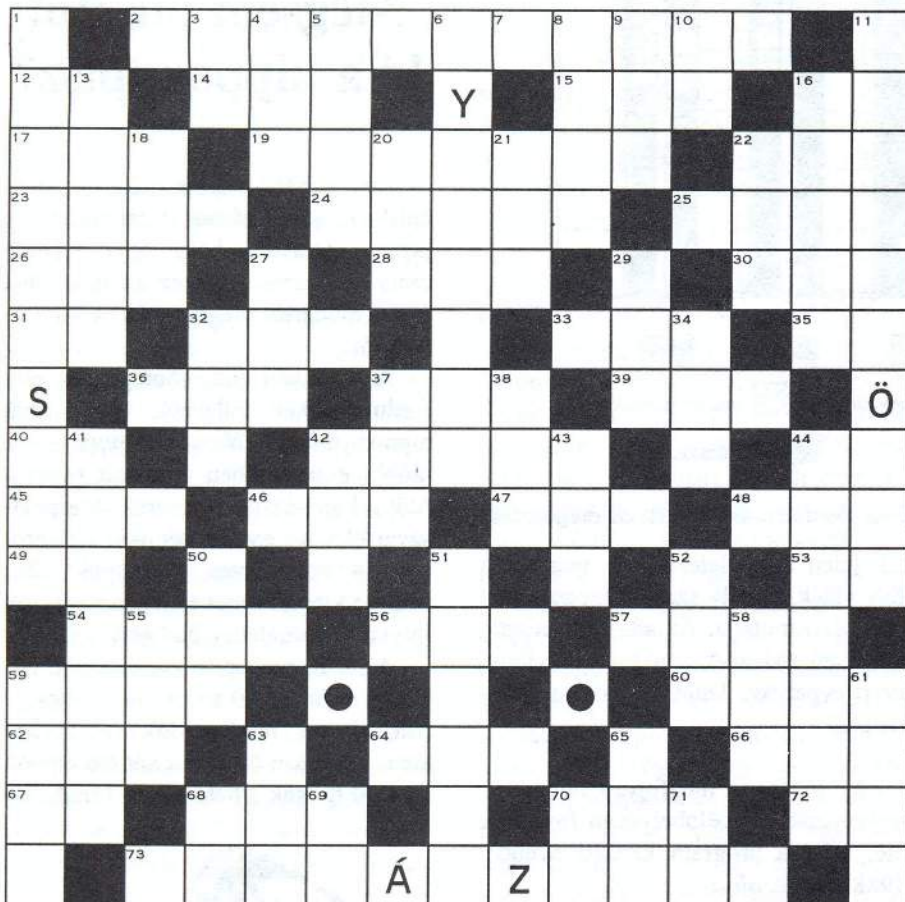
A faj Koreában már kipusztult; Kínában mintegy 50 példány él fogságban, illetve madárvédők felügyelete alatt. Japánban összesen két élő nippon íbiszről tudnak a hatóságok. Mindkettő

a Niigata kormányzóságban lévő íbisz rezervátumban él. A tojó 27 éves (emberi mércével ez 108 évnél felel meg), s minden bizonnyal meddő. A hím 20 esztendő; számára a japánok egy négyéves tojót kaptak kölcsön Kínából, hogy a szigetországban megmentsék a fajt a kihalástól.

A két madár április 9-én párosodott, majd pár nappal később nekiláttak a fészekrakásnak. A hír szenzációt keltett Japánban, a televízió és az újságok kiemelten foglalkoztak az eseménnyel. A rezervátum szakemberei azt tervezik, hogy egy idő után kiszedik a három tojást a fészekből, és keltetőgépbe helyezik őket. A hím magas kora miatt ugyanakkor nem kizárt, hogy a tojások terméketlenek. A japán természetvédők mindenesetre lélegzetviesszajfojtva várják a hírt, lesznek-e utódai az íbisz párnak.

Dorogman László

A rejtvényben a rövid és a hosszú ékezetek között nem teszünk különbséget.

VÍZSZINTES: 2. Íbiszféle madár, távolról egyszínű koromfeketének látszik. 7. Elsősorban a Dunántúl dombvidékeinek és az Északi-középhegység széles rétekekkel kísért folyóvölgyeinek madara. 12. Kettős betű. 14. Taszít. 15. Höemelkedés. 16. Tantál vegyjele. 17. Tartó. 19. Gépek. 22. Dél-afrikai holland. 23. Állandó. 24. Ez nem jó tanácsadó. 25. Férfinév fordítva. 26. Holló beszéd. 28. Három különböző mássalhangzó. 30. Ilyen palack is van. 31. Halfajta. 32. Becézett férfinév. 33. Égitest. 35. Nagy Sándor monogramja. 36. Itt született Szarvas Gábor nyelvész is. 37. Kézrész. 39. Nyakvédő. 40. Geczko Sándor monogramja. 42. Nem síma. 44. Kimondott betű. 45. Réz keverve. 46. Esztendei. 47. Kis ház. 48. Folyó közepe. 49. E nap. 53. Ruha tartozéka. 54. Áprilisban volt a nevenapja. 56. Heves megyei helység. 57. Ülőhely. 59. Hajnecc. 60. Kis kutya. 62. Létezett. 64. Fanyar gyümölcs. 66. Gyilkol? 67. J. Y. 68. Hím. 70. Növénytan. 72. Előd. 73. Hazánkban 1933 óta áll védelem alatt. Értéke: 30000 Ft.

FÜGGŐLEGES: 1. Általában más gémfajokhoz társulva, kisebb telepeken költ. 3. Asztácium vegyjele. 4. Idegen kötet. 5. Fordítva: szoba fajta. 6. Nyáron rovarokat (főleg hernyókat) gilisztákat és csigákat fogyaszt. 8. Vissza: ünnepély. 9. Víziállat. 10. Aroma. 11. Hazánkban sokfelé előfordul, főként a domb- és hegyvidéki területeken, kisebb számban az alföldi erdőkben is. 13. Ritka férfinév. 16. Közép-Ázsiának a Kaspi-tenger körüli része. 18. Ilyen tánc is van. 20. Madarak királya. 21. Égitest. 22. Csomó. 27. Fohász. 29. Egyik megyénk. 32. Női név. 34. Az egyik apostol. 37. Svájci kanton. 38. Ilyen beszéd is létezik. 41. KRESZ-ben is van ilyen. 42. Decemberben van a nevenapja. 43. Ilyen túltengés is van. 44. Ilyen modor is létezik. 50. Össze-vissza olt. 51. Fordítva: emlékműve. 52. Szálakat egyesít. 55. Azonos a 62. vízszintessel. 58. Létező. 59. Vakmerő, vérengző természeténél és erejénél fogva egyike a legveszedelmesebb ragadozó madaraknak. 61. Nevét fehér farkáról kapta. 63. Földbe vetik. 65. Vezetéknév, de lehet keresztnév is. 68. Irányszó. 69. Kettős betű. 70. Fej. 71. Azonos a 69. függőlegessel.

Beküldendő sorok: Vízszintes 2., 7., 73., függőleges 1., 6., 11., 59., 61. Beküldési határidő: 1995. augusztus vége. A helyes megfejtők között könyveket sorsolunk ki.

megfejtések

Folyóiratunk II. évfolyamának 2. számában megjelent rejtvény helyes megfejtése: „Száll a madár ágról ágra, száll az ének szájról szájra...”

A tréfás rajz egy bakcsót ábrázol.

nyertesek

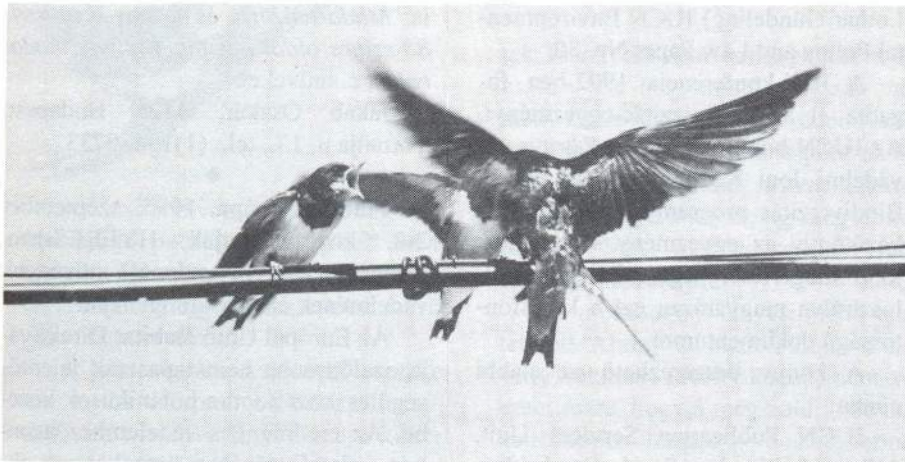
A helyes megfejtők közül Braun Melinda szegedi és ifj. Agárdy Sándor tornyospálcai olvasónk a *Madarak földön-égen* c. könyvet nyerte, amit postán küldünk el. Gratulálunk!

BirdLife-partnereink

Név: Lega Italiana Protezione Uccelli (LEGA) • **Magyar név:** Olasz Természetvédelmi Egyesület • **Alakulás éve:** 1966 • **Taglétszám:** 26000 • **Folyóirat:** *Ali Notizie* (6), *Ali Giovani* (4) • **Elnök:** Mario Pastore • **Igazgató:** Marco Lambertini • **Nemzetközi kapcsolatok:** Barbara Lombatti • **Fizetett alkalmazottak száma:** 21 • **Cím:** Vicolo San Tiburzio 5, I-43100 Parma, Italy • **Tel.:** +39 521 23 03 80, +39 521 23 34 14 • **Fax:** +39 521 28 71 16.

Szegény fecske

Etető füstifecske

Fotó: Matyikó Tibor

Veszprémi udvarunkban már évek óta fekete rigó tanyázik. Egyik szomszédunkban rozsdafarkú, a másikon egy vadgalamb pár.

A napokban négy-öt veréb vette birtokába a meggyfa ágait, és veszekedésük, viaskodásuk ejtett ámulatba. Még nem láttam olyat, mint amikor egyik a másik csőrén lógva rúgkapál, és a többi szárnyát verdesve nagy hanggal „drukkol” a küzdők körül. A varjak új szállást keresve a tízemeletes ház hajófedélzetre emlékeztető tetejére költöztek. Hangjuk a félénk kacshárogástól az izgató, kellemetlen károigásig estéknként megtörik a csendet.

Az előző tanév utolsó napján volt mit mesélnem a gyerekeimnek. A Kórház előtti elágazónál pirosat jelzett a lámpa. Nagy volt a forgalom. De ebben a nyüzsgésben a villanyóra alatti elterelő sávban rendkívüli látványt szolgáltatott a várakozási idő. A bokros, erős szárú növények csúcsán négy tengelic csipegette az öt ringató kórót, miközben itt, a város forgatagában színes tollukkal derűt csaltak a rájuk csodálkozó emberek lelkébe.

Udvarunk négyemeletes házakkal teli utcára nyílik. Éveken át örömmel töltött el az erkélyek sarkába épített fecskéfészkek lakóinak látványa. Tatarozáskor ez mind a törmelék tartozékává vált.

A fecskék a következő évben is visszajöttek, de csak néhány maradt hű régi helyéhez. Az egyik lakás természetszerűt emberek tulajdona, sok virág díszlik kinn az erkély falán. Ezek

földre épített egy fecskepár magának új fészket. Reggelente itt köröznek az emeletes és családi házak között. Élelmet bőven találnak. Valószínű már költik, nevelik fiókáikat, mert gyakran vissza-visszatérnek fészkeikre.

Ma reggel nagy csalódás ért. Kinn álldogált a háziúr a napsütésben. Nem tudhattam, a sugarak játékát vagy a fecskéit szemléli. Én a fecskék röptét kísértem figyelemmel. Hosszan, sürgetőleg köröztek az erkély körül, míg az egyik egyszer csak közelebb merészkedett otthonához, de nem szállt rá.

És ekkor történt, amit nem vártam. Az EMBER fogott egy botot, azzal megkocogtatta alulról a fészket. Az nem esett le, csak darabjai, ami még messziről is jól látható volt.

Micsoda szomorú látvány! A két fecske idegesen kerengett, szálldosott, megközelítve és egészen eltávolodva megszokott helyétől. Az egyik azonnal irányba vette fészket, de ekkor az EMBER, a jóval nagyobb, kifejezve szándékát, a karjával hessegette el. Majd körbenézett, s mint aki jól végezte dolgát, a hulladékot is az erkély közvetlen hágyva bement a szobába.

Telt az idő. Vagy negyedóra is eltelt, amikor az egyik madárka végre rászállt gonddal épített fészkeikre. Sokáig nem hagyta el. Szegény kis fecskepár! Nem ismerem szokásaikat, de gondolom, most majd javítgatják a hibát.

Igyekezniem illik az embert is megérteni. Ha szereti a virágokat, a napfényt, végezetül jó ember lehet, adhat a

rendre, a tisztaságra. Tudom, a fészkek alatt ott van lakóik nyoma. Csak egy deszkalapot kellene alájuk szegezni és megoldaná ezt a gondot e kompromisszum.

A biológiai egyensúlynak szereplői vagyunk mi emberek, de szereplői a madarak, a fecskék is. Ők viszont nem tudják életkörülményüket egyeztetni a miénkkel, erre csak mi, emberek vagyunk képesek. A természet szerint tehát nekünk kell velük szemben elnézőnek lenni, hagyni, hogy ott-hont keressenek maguknak, és a fajfenntartás érdekében ne zaklassuk őket, főleg ne az utódnevelés időszakában.

Ha beszélni tudnának, ők sem kérnének mást: TÜRJÜK MEG ŐKET!

Bontó Józsefné

Emberek és gólyák a Tápióvidéken

A Tápióvidék minden településén költ még kisebb-nagyobb számban a gólya. A térség „gólyafővárosa” Farmos, itt 10 fészkek található. Az állomány nagyságának magyarázata a községet szinte körülölelő rétség, amely terített asztalt jelent a madarak számára. Az utóbbi évek rendkívüli szárazsága miatt sajnos ezek a vízjárta területek is kiszáradtak, sőt jelentős vízhiány lépett fel. A nyári nagy melegben komoly gondot okoz ez a gólyáknak is, hiszen a növekvő fiókák egyre több vizet követelnek.

A magyar ember gólyaszeretetének egyik kiemelkedően szép példáját tapasztaltuk Farmoson. A teheneit itató Marton Gábor észrevette, hogy a gólyák „ivócimborái” lettek állatainak. Ettől kezdve a költési időben állandóan friss víz várta a számára oly kedves madarakat. Az életet jelentő vizet nagyon rövid idő alatt észrevették a környék gólyái, és szinte az afrikai itatóhelyekre jellemző állapot alakult ki.

Bár csak több ilyen példát adhatnánk közre.

Nagykátán hasonlóan szép példáját tapasztaltuk a gólyák szeretetének. A város belterületén fészkelő gólyapárok számára fontos táplálkozó- és ivóhely a kb. 1,5 hektárnyi belvíz- és csapadékvízgyűjtő terület. Nem túlzás, hogy a nagykatái gólyák létezése ettől a területtől is függ. Csodálatos látvány augusztus elején a kiröpült fiókák és öreg madarak békésen bogarászó csapata a város szívében. S milyen veszteség lenne, elsősorban Nagykatá számára, ha a városrendezés, a fejlődés(?) érdekében eltűnne ez a parányi élőhely és vele együtt a gólyák is.

Urbán Sándor

Gondolatok a szalonkavadászatról

A *Madártávlat* hasábjain dr. Sterbetz István tollából egy olyan cikket olvashattunk, amire érdemes vizsgatérni. Hogy sok-e a hazánkban évente elpusztított körülbelül ezer erdei szalonka, az viszonylagos. Természetesen ha a milliós mediterrán terítékekhez viszonyítjuk, kevéske, de a tisztelt szerző „elfelejtette” a becsült magyarországi költő állománnyal összevetni. Ez ugyanis 50(!) pár körül mozog (Waliczky, 1992), és ha ehhez viszonyítjuk, elfogadhatatlanul sok! Ne is beszéljük arról, hogy a vadászati szezon bőven belelóg a költési időbe, így a potenciális költő egyedek válnak áldozattá! Ennek alátámasztására idézek Schmidt Egon: *Hová mennek honnan jönnek vándormadaraink?* című könyvéből: „... a szalonka szempontjából éppen a tavaszi tenyészdőbe nyúló pusztítás a legveszélyesebb. Már csak azért is, mélt a húzásokon tojó és hím egyaránt puskavégre kerül. Tudunk olyan esetről, amikor a lőtt szalonkából este a konyhaasztalon egy teljesen érett tojás került elő! Azt hiszem, ezek után további kommentár igazán nem szükséges.”

Végezetül, hogy a szalonkaes hangulata egyedülálló, senki sem vitatja, csak a magam részéről éppen e csoda megsemmisítését nem tudom megérteni.

Szinai Péter
PKMK

hirdetések

A Biodiverzitás-egyezmény végrehajtásának kézikönyve (Lyle Glowka, Françoise Burhanne-Guilmin, Hugh Syngé Jeffrey A. McNeely és Lothar Gündeling) IUCN Environmental Policy and Law Paper No. 30.

A Riói-konferencia 1992-ben fogadta el a Biodiverzitás-egyezményt. Az IUCN bonni székhelyű Környezetvédelmi Jogi Központja és az IUCN Biodiverzitás programja által készített kézikönyv az egyezmény szövegének jobb megértését segíti. Példákkal illusztrálva magyarázza ezt a kulcsfontosságú dokumentumot.

A könyv beszerezhető az alábbi címen:

IUCN Publication Services Unit,
219 c Huntingdon Road, Cambridge,
CB3 0DL, UK

◆
Keresem a *Madártávlat* I. évfolyam 3., 4., 5., és az MME könyvtára 1., 2., 4., számát. Horváth Attila, tel.: (72)239-348.

◆
Keresem a *TermészetBÚVÁR* 1990. 1., 2., 3. számait. Tóth László, 6100 Kiskunfélegyháza, Deák F. u. 1/c. III. 42.

◆
„Ornithology and English Course” címmel angol nyelvgyakorlással egybekötött angol madarászutakat szervez az Eurocentres. A két hetes szeptemberi, októberi kurzusok részvételi költsége 320, szállással 456 angol font. Részletes tájékoztatás: MME Titkárság.

◆
Gyűjteményembe mindenféle madárhanglemezt veszek. Csere is érdekel. Farkas József, 4133 Konyársóstó, Móricz Zs. u. 2.

◆
Megvételre **keresem a *Kiskunsági Nemzeti Park*, valamint a *Vöröskönyv* című könyveket.** Faragó Sándor, 6070 Izsák, Cegerét sor 22.

◆
Keresem Béli Miklós: *Madárhátározó* (Dacia, Kolozsvár, 1980.), Kis Jenő: *Magyar madárnevek* (Akadémiai Kiadó, 1980), Schenk Jakab, Nagy Jenő és Lelovich György munkáit.

◆
Elcserélem vagy eladom Diezel-Mika: *A fogoly, fácsán, császármadár és erdei szalonka természetrajza és vadászata*, Tildy-Vertse: *Kisbalaton*,

Homoki Nagy István: *Gyöngyvirágtól lombhullásig*, Mauersberger: *Madarak* (URÁNIA Állatvilág), Xantus János: *A természet kalendáriuma*, Kelemen Attila: *Madaraskönyv* és Dénes-Kapocsy: *88 színes oldal házunk, kertünk madarairól* c. műveket.

Jakab Oszkár, 1124 Budapest, Tornalja u. 17., tel.: (1)156-0733.

◆
Planta Európa. 1995. szeptember 2-8. között tartják HYÉRES-ben, (Franciaország) a vadon élő növények védelmének első konferenciáját.

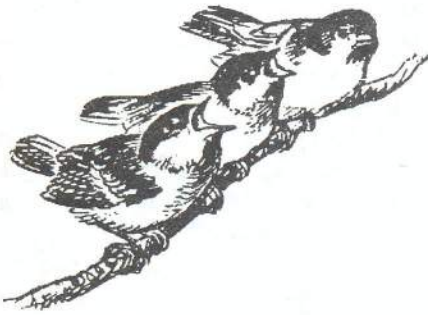
Az Európai Unió Habitat Direktívája azelőtt soha nem tapasztalt jelentőségű eszközt adott a botanikusok kezébe. Az eredményes védelemhez azonban egész Európában összehangolt akciókat kell végrehajtani.

A PLANTA EURÓPA konferencia célja, hogy együttműködést indítson el a botanikusok, gyakorlati természetvédők, döntéshozók és minden érintett szektor képviselői között a növényvilág védelme érdekében. A konferencia elsősorban a gyakorlati kérdésekre kíván összpontosítani. A tervek szerint a résztvevő szakemberek bevonásával elkészítik a helyes kezelési gyakorlat kézikönyvét.

További információk: Melania Oxley, Plante Európa, Pantlife, The Natural History Museum, Cromwell Road, London, SW7 5BD, UK.

◆
Hamarosan **megjelenik** Mihály Lászlóné Ooppelcz Éva második könyve a *Madarak végveszélyben*. Több évtizedes madármentő munka tapasztalatainak gyűjteménye, foglalatja ez a könyv, amely a szerző magánkiadásában jelenik meg. A természetet, a madarakat szerető gyermek és felnőtt mindennapi kézikönyve lehet, hiszen elsősorban a madármentés gyakorlati tapasztalatait gyűjti csokorba, sok fotóval szemléltetve a madarakon való önzetlen segítségnyújtást és gyönyörűségeit. Megrendelhető 495 Ft ÁFA-s áron utánvétellel a NATOURS Kft-nél. Cím: 6791 Szeged-Kiskundorozsma, Pf. 26.

◆
Hibaigazítás: Előző számunkban a *pusztai ölyvöl* szülő cikk fotóinak készítője tévesen lett feltüntetve. A képek nem a szerzők, hanem Bagyura János fotói. Olvasóinktól és a kép készítőjétől elnézést kérünk.

Az áradás elvonult és a holtág vízszamaradó pocsolyáiban kábult halak várják végzetüket, amely éppen most érkezett meg, egy pipaszár lábú szürke gém „személyében”.

A gém elegáns kanyarral ereszkedik le az iszapra, néhány pillanatig szoborrá meredve figyel, majd kimért lépésekkel belegázol a sekély vízbe. Most megtorpan, lassan előrehajol, közben fejét félrefordítva a vizet figyeli. Óvatosan még egyszer lép előre, – de csak teste mozdul –, a fejét mintha láthatatlan üvegfalnak szorította volna, az egyhelyben maradt. Eközben a nyaka, mint a felhúzott íj, megfeszül, majd az izmos nyak kiegyenesedik és a hegyes csőr, mint a szigony vágódik a vízbe. A mozdulat olyan gyors, hogy szemmel szinte nem is követhető.

De hogy az akció eredményes volt, azt innen is jól látom, mert a gém csőrében tenyérszerű hal int búcsút farokuszonyával, mielőtt eltűnne a madár „feneketlen” gyomrában.

Én az ártéri erdő csalántengeréből figyelem az eseményeket, és ha közelebb tudnék osonni vagy tíz métert, talán sikerülne egy-két használható fotót is csinálni. De sajnos ez egyáltalán nem tűnik egyszerű dolognak. A csalánban ugyan húzódik egy horgászok által taposott ösvény a part felé, az iránya is jó lenne, de nem sok kedvem van így „rövidnadrágosan” sétálgatni az égetően csípős növények között!

De amikor egy hófehér nagy kócsag is leszáll a tócsa mellé, mégiscsak elindulok, győz a „vadászszenvedély”!

Görnyedt tartással osonok az ösvényen, és a tőlem harminc méterre levő terebélyes bojtortján figyelem, ami pont az ösvény szélén nőtt, és ha odáig sikerülne észrevétlenül eljutnom, nyert ügyem van. A csalán közben vesztettül csípi a lábam szárát, de elérem a kiszemelt növényt. Óvatosan hajtom szét a hatalmas lapuleveleket, hogy kilessek közöttük. Ez az! A madarak nem vet-

Vándorló növények

tek észre, békésen halásztatnak a tócsában. De még mindig messze vannak! Észreveszem, hogy odébb még egy bojtortján van, és az is pont az ösvény szélén. Mintha nekem ültették volna! Na gyerünk! Odáig még el kell jutnom! Most már úgysem fér több csípés a lábszáramra!

De mohóságom elnyeri méltó büntetését! Ahogy át akarok bújni a növény hatalmas levelei között, nem veszem észre, hogy a még zöld, – de már kellőképpen horgas – bogáncstermés beleakad az ingembe. És ahogy továbblépnék, ívben meghajol, húzódik,

minden alkalmas élőhelyet elfoglaljanak. Csakhogy, – mint tudjuk –, a növények bizony nem tudnak elmozdulni a termőhelyükről, így is mondhatnánk, „röghöz kötöttek”. Ezért aztán a törzsfejlődés során azok a fajok lettek a legsikeresebbek, amelyek a „legszelemesebb” módját fejlesztették ki utódaik elterjesztésének.

Itt van például e történet főszereplője: a közönséges bojtortján (*Arctium lappa*), amely magjainak széthurcolására az állatokat „használja”, még hozzá elég sikeresen. A fészkes virágzat fészkepikkelyei horgasszőrűek, ami kivá-

Bojtortján

Zsoldos Árpád

majd nagy suhogással visszacsapódik. Hogy visszanyerjem egyensúlyomat, oldalt lépek rá egy száraz ágra. Az ágra erre azt mondja: reccs, a madarak pedig ijedt szárnycsapással rebbennek a levegőbe!

Na, ennek fuccs! – állapítom meg magamban, és dühösen nézek a hatalmas növényre. Ennek is pont ide kellett nőnie!

De tényleg! Miért pont a csalánba taposott ösvény mentén tenyészik a bojtortján?!

És már el is felejttem az előbbi kudarcot, mert ez a probléma kezd foglalkoztatni.

Azt tudom, hogy a növényvilágban is az a legfontosabb szempont, hogy az adott faj egyedei a lehető legnagyobb területen elterjedjenek és lehetőleg

ló akaszkodószere. Az érett termések nagyon könnyen beleakadnak az arra járó állat szőrébe, (vagy az ember ruhájába) és mire a gyanútlan őz, (vagy horgász) észreveszi és kivakarja magából a „potyautasokat”, azok már jó messzire kerültek az anyanövénytől! Így aztán a bojtortján tulajdonképpen el is érte a célját! Ezek után érthető, hogy miért pont az ösvény mentén nőttek ezek a délceg növények!

A növények ilyen elterjesztési típusait a tudomány, görög eredetű szóval zoochóriának nevezi. Ha a magok szőrben terjednek, – mint ebben az esetben – akkor epizoochóriáról ha pedig ürülékben, akkor endozoochóriáról beszélünk. Nem is gondolnánk, hogy ez utóbbi elterjesztési típus milyen gyakori a növények világában!

Tulajdonképpen a legtöbb ízletes gyümölcsöt, vagy bogyót termő növény ezt a módszert alkalmazza. Sőt a legtöbb esetben e növények magjainak csírázóképeségeire egyenesen jó hatással van, ha áthalad egy madár bélcsatornáján! Így terjed például a bodza, a boróka, a tiszafa, a fagyöngy, a vadcsereesznye, de a szeder és a szamóca is, bár e két utóbbit főleg a nyest és a róka terjeszti.

De a növények „találékonyosságának” ezzel még nincs ám vége! Itt van például a mindenki által jól ismert kedves tavaszi virágunk, az ibolya. Ennek a magjait a hangyák hordják széjjel, igaz, hogy nem teljesen „önzetlenül”! Az ibolyamagokon ugyanis egy fehér színű kis kinövés van, ami a hangyák kedvenc csemegéje.

A réti csormolya szintén a hangyákra bízta magjait, de ráadásul ebből még haszna sem származik szegény hangyának. A csormolya magja megtevésztésig hasonlít a hangyabábra, és mire a bamba hangya rájön a tévedésre, már jó messzire elcipelte a csormolya magot!

Mint láthatjuk, ez a kapcsolat igen jól működik már évmilliók óta, és tulajdonképpen a legtöbb esetben az állat számára is előnyös. Hiszen, – legalább is az endozoochoria esetében – az állat a saját táplálék növényét terjeszti! Mégis néhány növényfaj „sikertörténete” az ember megjelenésével kezdődött!

Eleinte az ember is csak az állatokhoz hasonlóan, rövid távon terjesztette a hajába, majd később a ruhájába akaszzkodott növényeket, és persze a belsőleg terjedő fajok széthurcolásában is részt vett azzal, hogy gyűjtögető életmódjából adódóan rengeteg vadgyümölcsöt fogyasztott.

Az igazi változás azonban akkor kezdődött, amikor az ember először hajóra szállt! Ezzel ledől minden akadály az eredetileg röghöz kötött növények előtt, és számos faj kelt át az óceánon, hogy megvesse a lábát, illetve a gyökerét, egy másik földrészen!

És talán már sohasem fogjuk megtudni, hogy ki volt az a lusta tengerész, aki annyira utált cipőt pucolni, hogy a nagy útifű (*Plantago major*) ragadós magját Európából Észak-Amerikába hurcolta a cipője talpán! De az tény, hogy ezt a sikeres növényt az amerikai indiánok azóta is így nevezik: „a fehér ember lábnyoma”.

Zsoldos Árpád

Fotósuli

Arról már volt szó korábban, hogy a madarak fényképezésénél milyen esetekben kell vakut használnunk, ezért most a növények, rovarok vakuzásával foglalkozunk.

Mikor vakuzzunk tehát? Kézenfekvő, hogy akkor, ha kevés a természetes fény. Ez az alaphelyzet. Sok esetben azonban használata akkor is célszerű, ha van elegendő természetes fényünk, de szükséges a téma derítése.

Abban az esetben, ha nincs elegendő természetes fényünk és csak a vakufény fogja megvilágítani a témát, a következőket kell szem előtt tartanunk. A villanó fénye egy rendkívül kemény, fekete árnyékokat eredményező megvilágítást ad, ami abszolút természetellenes. Ebből következik, hogy ezt a fényt lágyítanunk kell, vagyis a lámpából kilépő párhuzamos sugarakat szét kell szórunk ahhoz, hogy ez a keménység valamelyest tompuljon. Erre több módszer is alkalmas.

Az egyik, hogy nem közvetlenül a témára villantunk, hanem az annak közelében elhelyezett fehér felületre, aminek révén a visszavert fény fogja megvilágítani a növényünket. Természetesen ebben az esetben számolnunk kell azzal, hogy kisebb fény mennyiség éri a témát, vagyis nagyobb blendeértéket kell választanunk, ami függ a lámpa kulcsszámától – korábban erről már volt szó –, a vaku és a fehér lap, ill. a lap és a téma távolságától. Ezt a módszert inkább csak nagyobb kulcsszámú vakunál használhatjuk, mert az indirekt világítás jelentős fényvesztéssel jár és így a témára jutó fény sok esetben nem lesz elegendő.

Hogy ne veszítsünk ennyi fényt, választhatjuk a másik megoldást is, nevezetesen, hogy a vaku fényét közvetlenül ráirányítjuk a témára és féloldala-

san mögé helyezünk egy fehér lapot úgy, hogy ne legyen benne a képkivágásban, de kissé megderítse az árnyékos oldalt. A fehér lap fehérségétől és fényvisszaverő tulajdonságától függően ez a visszavert fény különböző erősségű lehet.

Jobb helyzetben vagyunk, ha két lámpával tudunk dolgozni. Az egyik lámpa adja a főfényt, aminek irányát tetszőlegesen választhatjuk meg, de arra vigyázzunk, hogy közel a természetes fény irányának megfelelően, tehát kissé föntről érje a témát, a másik oldalt fogja deríteni a második lámpa. Mint már korábban volt róla szó, az egyes lámpák fénye között általában 2,5–3 belendeértéknek kell lenni ahhoz, hogy a derítőfény ne legyen túl erős, ami rendkívül zavaró tud lenni. Ezt vagy úgy érhetjük el, hogy a második lámpánkon – ha lehetséges – magasabb DIN számot állítunk be – ha 21 DIN-es filmet használunk, akkor 27 DIN-t, – vagy úgy, hogy távolabb viszszük a derítőfény lámpáját a témától. Az is elképzelhető, hogy a lámpára egy fénytompító anyagot helyezünk, pl. pauszpapírt. Ha mindkét lámpa elé pauszpapírt helyezünk, úgy tovább lágyíthatjuk a világítást.

Az a helyzet is előfordulhat, hogy van elég természetes fény, de túl meredek a világítás, pl. a déli órákban, s a vakut az árnyékos oldal derítésére használjuk. Itt is az a szabály érvényes, hogy 2–3 blendeértéknek megfelelő különbségnek kell lennie a főfény és a derítőfény között.

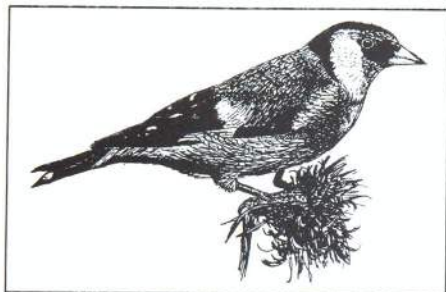
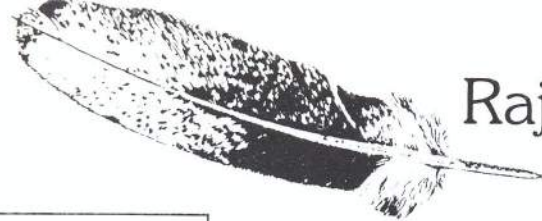
Sok esetben igen kitűnő eredményt ad a körvaku használata, ám nem mindig szerencsés az általa kapott megvilágítás. A körvakut az objektívünkre tudjuk rögzíteni, s mint a nevéből is kitűnik, tulajdonképpen egy olyan szerkezet, amiben kör alakú villanócső van. Ennek megfelelően gyakorlatilag árnyékmentesen világítja meg a témát. Itt tehát nem kell bajlódunk derítőlappokkal, vagy pótlámpákkal, ám néhány esetben ez az árnyékmentes világítás idegenül hat. Apró rovarok, lepkék stb. fényképezésénél azonban kitűnően használható.

Még egy dologra szeretném felhívni a figyelmet! Ahogy már az előző részben szó volt róla, minden esetben csináljunk néhány próbafelvételt az egyes beállításokkal és ezeket jegyezzük fel, hogy a későbbiek során minél kevesebb legyen a rosszul megvilágított, vagy rosszul exponált kocka.

Péchy Tamás

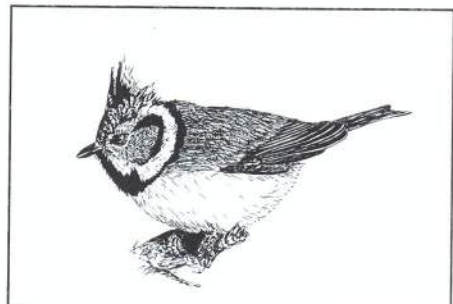
Rajzolóink munkáiból

Matykó Tibor

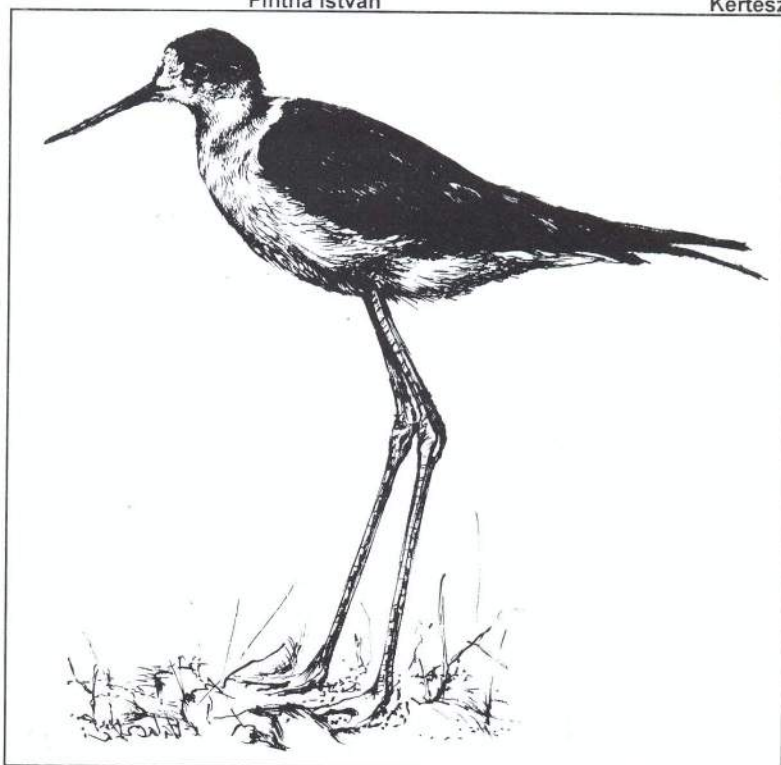
Fintha István

Kertész Róbert

Mészáros Valéria

Valaczkai Erzsébet

Szarvas Pongrác

Budai Tibor

Prihoda Judit

Kék vércse

A Magyarországon fészkelő ragadozó madarak közül egyedül a kék vércsére jellemző a telepes fészkelési mód. A ragadozó madarak legtöbbje fészkelő körzetében – revírjében – nem tűr meg másokat. Ám a kék vércse nem csak megtűri fajtársait, de még keresi is azok közvetlen közelségét. A sólyom és vércseféléknek azonban van egy másik speciális tulajdonságuk is: nevezetesen, hogy sosem építenek fészket. Tojásaikat sziklafalakon kapart üregbe, épületepárkányokra, vagy más madarak által épített fészkekbe rakják.

A kék vércse esetében ez azt jelenti, hogy ha telepesen „akar” fészkelni akkor számára csak a vetési varjú fészektelepei kínálnak erre megfelelő helyet. Tojásaikat akkor rakják le, amikor a varjúfiókák már elhagyták a fészkeket, de legtöbbször még nem teljes röpképességűek, ezért a telepen tartózkodnak. A vércsét azonban ez nem zavarja, sőt jobban kedvelik a varjak által lakott telepet, mint amelyiket azok már korábban elhagytak.

A kék vércse tipikus síkvidéki madár, ennek megfelelően hazai fészkelőállománya is a Nagy Alföldön található. Táplálékának döntő többségét a füves területeken tömegesen élő sáskák adják. Kisebb testű madarak teljesítményét meghazudtoló módon képes ezeket zsákmányolni. Hosszabb megfigyelési időszak alatt végzett mérések szerint akár 30 másodpercenként is etetheti fiókáit sáskával, annak ellenére, hogy közben a zsákmányért akár 100 méterre is eltávolodik fészketől. A száraz években a környező mezőgazdasági területeket keresi fel, ahol mezei pockokat fog. Nedvesebb években vagy napokon gyakran zsákmányol ásbékákat is.

Hangos telepükön rendszeresen társfészkelői: sárgarigó, kis őrgébics, örvös galamb és erdei fülesbagoly. Utóbbival – annak ellenére, hogy a nappali ragadozó madarak „nem szeretik” a baglyokat, és hogy a repülő erdei fülest megtámadják – a fészektelepen békésen megvannak egymással. Előfordult az is, hogy a kék vércse és az erdei fülesbagoly egy méterre költött egymástól.

A kék vércsék fészektelepeinek megőrzése csak a vetésivarjú-kolóniák fenntartásával biztosítható, ezért megengedhetetlen, hogy az utóbbi faj alföldi állományát tovább gyérítsék.